

VYSOKÁ ŠKOLA BÁŇSKÁ – TECHNICKÁ UNIVERZITA OSTRAVA
EKONOMICKÁ FAKULTA

KATEDRA NÁRODOHOSPODÁŘSKÁ

Vliv krize na zadluženost českých domácností, srovnání s vybranými zeměmi
The Impact of the Crisis on the Indebtedness of Czech Households, Comparison with Selected
Countries

Student: Bc. Kristýna Doleželová

Vedoucí diplomové práce: Ing. Zuzana Kučerová, Ph.D.

Ostrava 2011

Místopřísežně prohlašuji, že jsem celou práci včetně příloh vypracovala samostatně.

V Ostravě 11. července 2011

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucí diplomové práce Ing. Zuzaně Kučerové, Ph.D. za její trpělivost, vstřícný přístup a cenné rady a připomínky, které mi pomohly při vypracování této práce.

Obsah

1 Úvod.....	3
2 Současná světová krize.....	4
2.1 Modely finančních krizí	4
2.2 Příčiny vzniku americké finanční krize	6
2.2.1 Propad technologických akcí	6
2.2.2 Bublina na trhu s nemovitostmi.....	8
2.3 „Počátek“ americké krize	11
2.4 Vývoj v roce 2008.....	13
2.5 Vývoj od roku 2009 po současnost.....	17
2.6 Dílčí závěr	18
3 Vývoj zadluženosti českých domácností.....	19
3.1 Důvody zadlužování českých domácností, rizika s tím spojená a osobní bankrot.....	19
3.1.1 Hlavní důvody zadlužování českých domácností.....	19
3.1.2 Rizika spojená se zadlužováním domácností.....	20
3.1.3 Osobní bankrot	21
3.2 Celková zadluženost českých domácností	23
3.3 Hypoteční úvěry	27
3.4 Spotřebitelské úvěry.....	30
3.5 Dílčí závěr	34
4. Srovnání dopadu krize na zadluženost domácností v ČR a ve vybraných zemích.....	35
4.1 Finanční závazky domácností jednotlivých zemí.....	35
4.1.1 Celkové finanční závazky domácností	35
4.1.2 Finanční závazky domácností přepočtené na jednoho obyvatele.....	38
4.1.3 Celkové finanční závazky domácností ve vztahu k HDP v jednotlivých zemích ..	40
4.2 Půjčky poskytnuté domácnostem v jednotlivých zemích	42
4.2.1 Celkové půjčky poskytnuté domácnostem.....	42
4.2.2 Krátkodobé a dlouhodobé půjčky poskytované domácnostem v jednotlivých zemích.....	45
4.2.3 Vztah mezi krátkodobými a dlouhodobými půjčkami poskytovanými domácnostem v jednotlivých zemích	50
4.2.4 Půjčky poskytnuté domácnostem ve vztahu k HDP jednotlivých zemích.....	51
4.3 Dílčí shrnutí.....	53

5 Závěr	54
Seznam použité literatury	56
Seznam zkratk	
Prohlášení o využití výsledků diplomové práce	
Seznam příloh	
Přílohy	

1 Úvod

V průběhu několika posledních let se v ČR stalo poměrně dosti diskutovaným tématem zadlužování domácností. Ještě v 90. letech minulého století se převážná část občanů ČR řídila spíše heslem: „Dokud si nenašetřím, danou věc si nekoupím.“ Dnes je to u velké části populace v ČR přesně naopak a lidé si pokládají spíše otázku: „Proč bych měl šetřit, když si můžu půjčit a danou věc si pořídit hned?“ Lidé tedy přestávají dlouhodobě spořit a určité věci si pořizují na dluh, který potom nějak splácí a stává se tak součástí života mnoha Čechů.

Další téma, které donedávna plnilo titulní stránky snad všech novin, je světová finanční krize. Své kořeny má sice v USA, postupně se ale rozšířila v podstatě do celého světa. Nevyhnula se tak ani ČR, ani dalším evropským zemím. Já jsem se rozhodla v práci tato dvě výše uvedená témata propojit.

Cílem mé diplomové práce je popsat vývoj zadluženosti českých domácností a následně na srovnatelných datech posoudit a srovnat, zda světová finanční krize ovlivnila zadlužování domácností nejen v ČR, ale i v dalších vybraných zemích (Maďarsko, Polsko a Slovensko, tedy země Visegrádské čtyřky, V4). Některé vybrané ukazatele jsou doplněny i o srovnání s EU. Tato práce využívá převážně metodu deskripce a metodu komparace.

První kapitola mé diplomové práce je zaměřena na světovou ekonomickou krizi. Nejdříve obsahuje krátké nastínění obecných modelů finančních krizí, následují skutečnosti, které krizi předcházely a příčiny, které vyvolaly její vznik. A dále je zde popsán samotný vývoj krize v USA v letech, které jí byly zasaženy.

Druhá kapitola je věnována vývoji zadluženosti českých domácností. Nejdříve tedy důvodům, proč se občané zadlužují, dále rizikům spojeným se zadlužováním domácností a v neposlední řadě i osobním bankrotům. Následně je v další části této kapitoly popsán samotný vývoj zadluženosti českých domácností. Tedy hodnoty o celkovém zadlužení domácností. Dále jsem zvolila ještě pro popis vývoje zadluženosti objemy dluhů v rámci dvou největších skupin poskytovaných půjček, a to jsou hypoteční a spotřebitelské úvěry.

Třetí kapitola je zaměřena na vývoj zadluženosti domácností v zemích V4 a některé ukazatele jsem doplnila ještě o hodnoty pro EU jako celek. Na základě získaných dat a vlastních propočtů pak uvádím, které země byly krizí zasaženy nejvíce. Mezi ukazatele, které jsem využila pro srovnání, patří celkové finanční závazky domácností, celkové, krátkodobé a dlouhodobé půjčky poskytované domácnostem a k nim další doplňující ukazatele.

2 Současná světová krize

2.1 Modely finančních krizí

Finanční krizi definují různí ekonomové i různé instituce. Např. Mezinárodní měnový fond ji popisuje, jak uvádí Helísek (2004, s. 12), jako potenciálně těžké rozpady finančních trhů, které při zhoršení schopností trhů efektivně fungovat a alokovat zdroje k nejproduktivnějším příležitostem, mohou mít silné negativní dopady na reálnou ekonomiku.

Krize mohou mít různé podoby. Mohou se týkat jen části určité ekonomiky nebo ji zasáhnout jako celek nebo postihnout určitý region. Existují však i další odlišnosti jednotlivých krizí. Např. proti dřívějším krizím se ty dnešní vyznačují tím, že přijdou náhle a také se rychle šíří do dalších zemí. Na druhou stranu je také novým znakem jejich kratší doba trvání.

V literatuře se nejčastěji setkáváme se třemi základními typy finančních krizí: měnová, bankovní a dluhová. Jak uvádí Dvořák (2008, s. 169), v praxi se málokterý z uvedených typů vyskytuje v čisté podobě. U novějších finančních krizí se projevy všech těchto tří tradičních typů finančních krizí prolínaly a je tedy snahou definovat obecnější pojem, který je označován jako systematická finanční krize.

Měnová krize znamená spekulativní útok domácích a zahraničních finančních investorů na měnový kurz, což se projeví zpravidla znehodnocením kurzu. Častěji se tento typ krizí objevuje u režimů pevných kurzů a spekulativní útok na kurz si vynutí devalvaci domácí měny nebo donutí centrální banku kurz bránit. U režimů plovoucích kurzů dochází při znehodnocení měny také k intervencím, nejsou ale tak výrazné. Jako příklad ryze měnové krize uvádí Dvořák (2008, s. 170) události spojené s rozpadem evropského měnového systému v letech 1992 – 1993.

Příčin těchto krizí je celá řada. Patří mezi ně např. režim fixního kurzu. Ten oslabuje kurzové riziko a stimuluje příliv krátkodobého kapitálu ze zahraničí. K dalším příčinám patří i nadměrná úvěrová expanze, nedostatek devizové likvidity, pokles měnových rezerv, slabý hospodářský růst apod.

Důsledky tohoto typu krize pak můžeme většinou pozorovat v růstu míry nezaměstnanosti, růstu inflace, poklesu HDP, odlivu zahraničního kapitálu a řadě dalších ukazatelů.

Bankovní krize znamená, že banky mají problémy s nedostatečnou likviditou, solventností. K bankovní krizi může dojít v důsledku dluhové krize (dlužníci nejsou

schopni splácet úvěry) nebo v důsledku měnové krize (pokud jsou banky v dlužnické pozici k zahraničí). Příkladem, který uvádí opět Dvořák (2008, s. 170), je krize v USA na konci 80. let nebo krize ve Španělsku na počátku 90. let.

Za příčinu bankovních krizí se nejčastěji uvádí přílišné poskytování úvěrů, které nejsou spláceny ve stanovené lhůtě. Dále potom poklesy cen cenných papírů či hypoték, vyčerpání kapitálu v bankovním sektoru atd.

Dopady těchto krizí se pak většinou projeví krachem bank, zpřísněním podmínek pro poskytování úvěrů (credit crunch) nebo např. poklesem cen aktiv.

Dluhová krize se zpravidla projevuje tím, že daná země není schopna splácet svůj veřejný či soukromý zahraniční dluh. Stejně jako u předešlých, tak i u tohoto typu krize uvádí Dvořák (2008, s. 170) příklady. Patří sem podle něj dluhová krize v Mexiku z let 1982 nebo 1995 a také argentinská krize z roku 2001.

Hlavním důvodem těchto krizí je tedy neschopnost země splácet své zahraniční dluhy. Může to být např. v důsledku náhlého zvýšení úrokových měr ve světě. To bylo také hlavní příčinou zmíněné krize v Mexiku (1982). V tomto případě následoval obrovský růst deficitu státního rozpočtu a došlo k posílení dolaru. Důsledky pak byly pozorovatelné v odlivu kapitálu, růstu inflace, poklesu importu či recesi.

Systematická finanční krize je, jak jsem již naznačila výše, obecnější pojem, kdy dochází k prolínání krize měnové, bankovní a dluhové. Dvořák (2008, s. 211) popisuje obecný model systematické krize prostřednictvím obecných modulů. Jsou čtyři a první z nich je *Popis výchozí předkrizové situace*. Upřesňuje zde parametry popisující vnitřní makroekonomické a mikroekonomické prostředí a také vnější podmínky. Druhý modul nese název *Formulace kritického stavu* a nalezneme zde na základě empirické analýzy konkrétního případu finanční krize specifikovány kombinace vybraných parametrů předchozího modulu. Ty ve spojení s některým ze spouštěcích momentů zvýšily zranitelnost dané ekonomiky vnitřním nebo vnějším šokem. Třetí modul je nazván *Spouštěcí moment*, ve kterém je určen konkrétní ekonomický, politický či psychologický faktor. Ten způsobuje vznik zjevné krize. Tyto faktory můžeme rozdělit na vnější a vnitřní, ale konkrétně je nejsme schopni předvídat z důvodu jejich náhodnosti. Poslední modul, *Konkrétní scénář vzniku systematické finanční krize*, upřesňuje věcné relace mezi problémy měnovými, bankovními a dluhovými.

2.2 Příčiny vzniku americké finanční krize

Původní označení, americká hypoteční krize, již dnes není zcela přesné. První problémy se sice objevily na počátku roku 2007 na hypotečním trhu, následně se však přenesly do dalších oblastí a částí trhu nejen v USA, ale i do dalších zemí po celém světě. Proto ji dnes můžeme označit jako globální systematickou finanční krizi. Její příčiny a průběh nastíním v následujících subkapitolách.

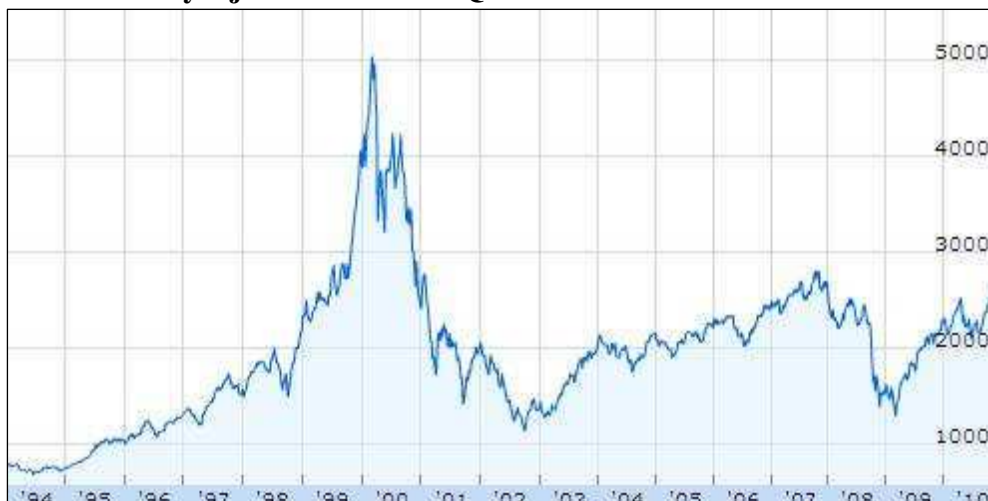
2.2.1 Propad technologických akcií

Přesto, že se za počátek této krize považuje již zmíněný rok 2007, původ odborníci vidí již v 90. letech minulého století. V tomto období, jak uvádí Zemánek (2008), došlo k obrovskému rozmachu internetu, který přinášel zisky na celém světě tisícům firem. Na principu internetového obchodování vznikla řada firem. K nejznámějším se řadí Amazon či eBay. Vznikla také řada zpravodajských portálů a internetových vyhledávačů, jako např. Google nebo Yahoo!. Mnoho společností se také zabývalo internetovým marketingem, rozvíjela se emailová komunikace apod. Současně docházelo také k velkému rozvoji v mobilní komunikaci. Investoři tedy v této oblasti viděli svou budoucnost a investovali zde stovky miliard dolarů. Zároveň tedy věřili, že takto vložené prostředky se jim zúročí a několikanásobně vrátí nejpozději do deseti let.

Osudnou se americké ekonomice podle Zemánka (2008) stala kombinace peněz zdarma¹, vidina zisku, neuvážených investic, nepřiměřených očekávání a vznik, tehdy ještě neznámých, technologií. Na konci 90. let 20. st. chtěl technologické akcie vlastnit téměř každý. Lidé byli ochotni si na jejich koupi i půjčit prostředky na dluh, a tak se cena technologických akcií šplhala strmě nahoru. V roce 2000 však bublina splaskla a ceny akcií začaly klesat, což je vidět i na následujícím grafu č. 2.1. Je zde zobrazen vývoj indexu NASDAQ, který měří cenu technologických akcií. Hodnoty tohoto indexu přesáhly v roce 1999 hranici 2 000 bodů a v roce 2000 se dokonce vyšplhaly až k 5 000 bodů. Zde však nastal zmíněný zlom a index se během několika měsíců dostal zpět na zhruba poloviční hodnotu a až do roku 2003 můžeme vidět jeho další pokles. Tehdy se dostal na reálné hodnoty cen, tedy cen akcií v roce 1997.

¹ Převážnou část peněz získávají americké firmy pro své investice emisí akcií, což je nejlevnější způsob, proto tedy označení „peníze zadarmo“.

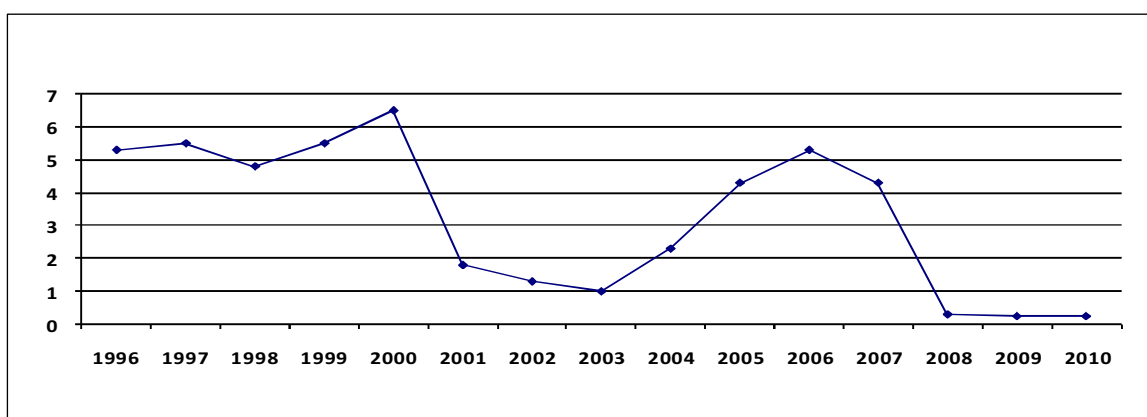
Graf č. 2.1 Vývoj indexu NASDAQ v letech 1994 až 2010

Zdroj: Google finance, úprava: vlastní

Pro řadu firem znamenala tato situace vážné problémy, pro některé dokonce krach, pro domácnosti potom velké omezování svých výdajů. Pád nadhodnocených technologických akcií měl vliv i na oslabení kurzu dolaru, a to v důsledku přesouvání investic mimo USA. Ekonomika zažívala nepříliš příznivé období. „Pomocná ruka“ tehdy přišla ze strany FEDu, který se změnou monetární politiky, postupným snižováním úrokových sazeb, snažil obnovit likviditu. Zatímco základní úroková sazba za rok 2000 byla ještě na hodnotě 6,5 %, v roce 2001 již klesla na 1,8 % a v roce 2003 došlo ještě k dalšímu snižování na 1 %. Tuto situaci ukazuje i níže uvedený graf č. 2.2.

Graf č. 2.2 Základní úroková sazba FEDu v letech 1996 až 2010

Zdroj: U. S. Federal Reserve, zpracování: vlastní

Tento postup FEDu znamenal pro americkou ekonomiku odvrácení recese, která jí hrozila. Nešlo však jen o pomoc firmám, ale i domácnostem (způsobené ztráty lidem pomohly pokrýt levné spotřebitelské úvěry).

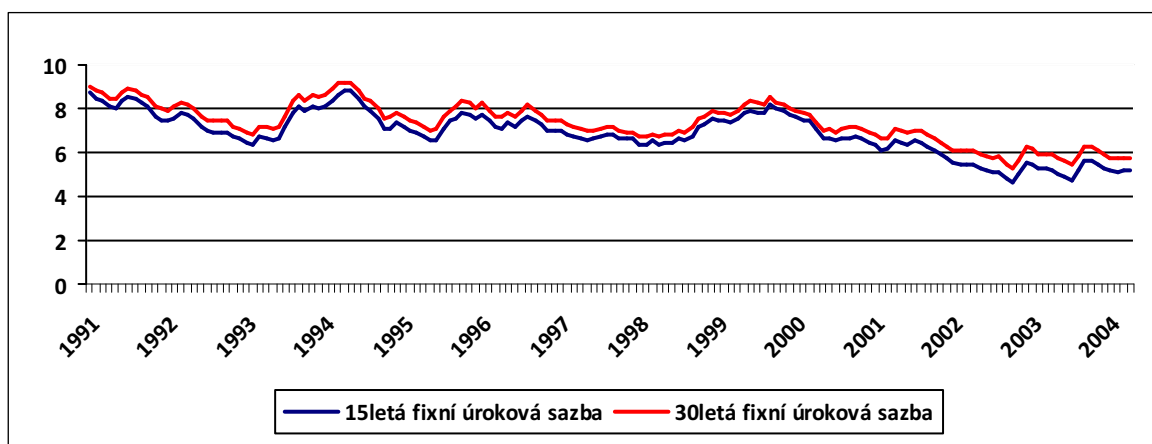
2.2.2 Bublina na trhu s nemovitostmi

Každá mince má však dvě strany. Snížení úrokových sazeb FEDem sice na jednu stranu pomohlo, mělo však i nepříznivý dopad. Umožnilo lidem snadný přístup k úvěrům, které si brali nejen na pokrytí ztrát při investování do technologických akcí, ale domácnosti začaly nekontrolovatelně utrácet na dluh. Půjčovaly si na spotřební zboží (automobily, oblečení, nábytek, elektroniku, šperky ...), nejčastěji dovážené ze zahraničí, protože bylo levnější než zboží domácích. Další oblastí, kam americké domácnosti směřovaly finanční prostředky, byl trh s nemovitostmi. Nízké úrokové sazby FEDu totiž znamenaly snížení úroků i u úvěrů na bydlení.

Od roku 1991, jak uvádí Dvořák (2008, s. 298), docházelo na americkém hypotečním trhu k uvolnění podmínek. V roce 2003 klesly úrokové sazby u úvěrů s 30letou fixací na 5,5 %, s 15letou fixací na 5,0 % a u hypoték s pohyblivou úrokovou mírou až na 3,5 %. Právě tyto hypotéky s pohyblivou úrokovou sazbou podle Zemánka (2008) odstartovaly americkou finanční krizi. Jako důvod uvádí historickou stabilitu úroků u hypoték s fixací na 15 či 30 let. V době nízké inflace jsou tyto úvěry poskytovány s úrokem od 5 do 8 % a lidé tedy přesně vědí, jaké částky budou muset pravidelně splácet i v budoucnu. V případě hypoték s pohyblivou úrokovou sazbou lidé sice globálně zaplatí méně, ale nikdy si nemohou být zcela jistí. Může se totiž stát, že po několika letech již na další splátky nebudou mít dost vysoké příjmy.

Pro doplnění a dokreslení přehledu o výše uvedených hodnotách úrokových sazeb, uvádím v grafu č. 2.3 jako příklad úrokové sazby s 15letou a 30letou fixací společnosti Freddie Mac.

Graf č. 2.3 Hypoteční úrokové sazby s 15letou a 30letou fixací společnosti Freddie Mac v letech 1991 až 2004 (v %)

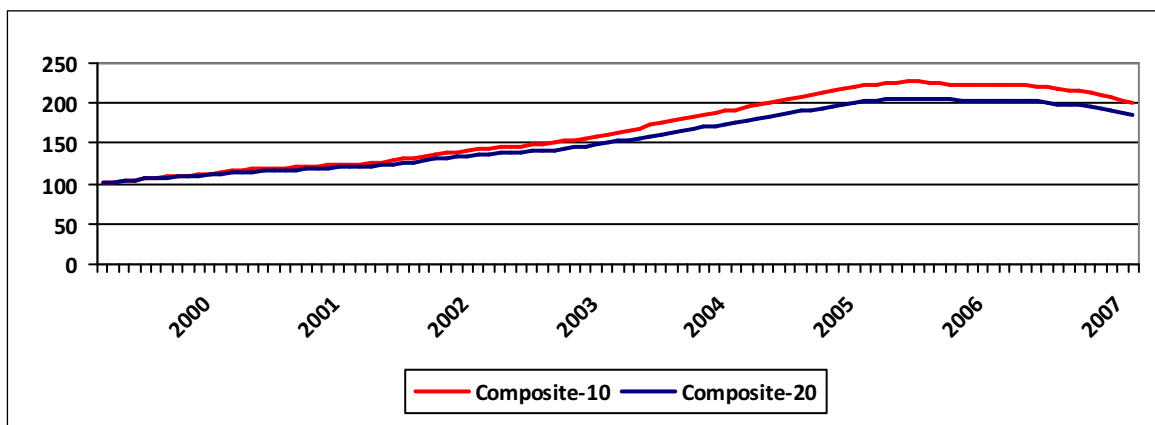

Zdroj: Freddie Mac, zpracování: vlastní

Pokles sazeb stanovovaných FEDem a následný pokles sazeb u hypotečních úvěrů tedy umožnil přístup k prostředkům na bydlení i méně bonitním klientům. Tito lidé si půjčovali na vlastní bydlení s vidinou, že úrokové sazby zůstanou na nízkých hodnotách.

Rostl tedy počet prodaných nových domů, ale i těch existujících. Stejně tak rostly postupně i ceny těchto nemovitostí, což dokládá následující graf č. 2.4.

Graf č. 2.4 Vývoj cen nemovitostí v USA v letech 2000 až 2007 (S&P Case-Shiller Home Price Indexs)

Zdroj: Standard & Poors, zpracování: vlastní

Růst cen však neodpovídal cenám skutečným, reálným. Ceny nemovitostí tedy byly nadhodnoceny. Zemánek (2008) uvádí, že hodnotu bubliny lze odhadnout na zhruba 730 000 rodinných domů vystavěných v letech 2002 až 2005, které by bez levných hypoték nikdo nekoupil ani neprodal. Při průměrné ceně nového rodinného domu 250 000

dolarů to znamenalo cenovou bublinu 180 miliard dolarů. Je zde však ještě jedna bublina, už ale ne tak škodlivá, protože nové domy fyzicky nepřibývají. Cenová bublina existujících rodinných domů. Tu jde podle Zemánka (2008) odhadnout asi na 650 miliard dolarů.

Riziko, které s sebou nesly méně kvalitní úvěry, si banky uvědomovaly. Proto tento problém začaly řešit sekuritizací hypotečních úvěrů. Sekuritizaci popisuje např. i ČNB. Je to určitá forma finanční inovace. Její podstatou je proces, při kterém dochází ke sdružování souboru nelikvidních aktiv do balíku, který je postoupen třetí, zpravidla nebankovní, instituci. Na tento balík jsou touto společností vydány obchodovatelné cenné papíry, které jsou kryté peněžními příjmy z aktiv portfolia tzv. ABS - asset backed securities. Základním typem takto vzniklých obligací jsou tzv. CDO (collateralized debt obligations). Jde o zajištěné dluhové obligace, které jsou vytvářeny pro přenos kreditního rizika portfolia podkladových aktiv do jiných finančních institucí a k jiným subjektům. Tyto cenné papíry představují obrovský balík dluhů, který je rozdělen do tzv. tranší, ve kterých se prodávají. Jak dále uvádí Mráček (2009, s. 32), jednotlivé tranše se od sebe liší mírou výnosu i rizikem. Junior tranše jsou nejrizikovější, ale investorům slibují nejvyšší výnosy. Oproti tomu senior tranše slibují nejnižší riziko, současně však také nižší výnosy. Někde uprostřed existují ještě mezzanine tranše. Vyznačují se menší rizikovostí oproti junior tranším a ke ztrátám v jejich případě dochází po úplné likvidaci junior tranše. Ratingem jsou dle Dvořáka (2008, s. 324) hodnoceny pouze mezzanine a senior tranše, a to v rozmezí BBB – AAA .

Díky dobrému hodnocení od ratingových agentur lákaly CDO mnoho investorů. Byly mezi nimi mimo jiné i hedgové, podílové a penzijní fondy a také pojišťovny, které jsou v nákupu rizikových investic jinak omezeny. Vysoké známky v hodnocení CDO byly podloženy pouze předpoklady, že podíl skutečně špatných aktiv je nízký a možné ztráty z nich plynoucí vykompenzují investorům výnosy z vlastních CDO nebo jiných transakcí s CDO. Důvěru v tyto cenné papíry podporovala i možnost pojištění. CDO bylo možné zajistit finančním nástrojem známým pod zkratkou CDS (credit default swap). Jde o pojištění rizika třetí strany, které dává pojišťovací instituce subjektu, jež investuje do CDO. I v této oblasti však došlo k problémům. Jakmile přestaly být americké domácnosti schopny splácet své úvěry na bydlení, začaly klesat ceny nemovitostí a následně také klesaly hodnoty CDO a došlo k tlakům právě na CDS. V tomto okamžiku se zjistilo, že ratingy byly opět nadhodnoceny a pojištění CDO se ukázalo jako nedostatečné a praskla bublina, která byla vytvořena sekuritizací úvěrů.

Výše uvedená neschopnost domácností splácet dluhy byla způsobena především zvýšením úrokových sazeb FEDem po roce 2003, což se následně promítlo i do zdražení hypoték. Ke zvyšování úrokových sazeb vedly FED především obavy z inflace. Náklady domácnostem se zvýšily také díky rostoucí ceně ropy. Rozpočty méně bonitních rodin nebyly na tuto situaci připraveny, což se začalo projevovat na trhu realit již v polovině roku 2006. Když bublina splaskla, klesl počet prodaných nových i existujících rodinných domů, stejně tak klesl i počet poskytnutých hypoték a banky se, i podle Zemánka (2008), díky neplatičům dostaly do problémů. Problémy s neplatiči poznaly i hypoteční banky jako Fanni Mae a Freddie Mac.

Domácnosti tedy musely snižovat své výdaje na spotřební zboží, které nepatří mezi nezbytně nutné pro život. V první řadě šlo o automobily, elektroniku či nábytek. Pro nejméně zajištěné domácnosti to však nebylo dostačující opatření a v řadě případů, kdy nesplácely své hypotéky, přišly i o domy. Těmito zabavenými nemovitostmi se banky snažily jejich prodejem pokrýt ztráty způsobené neplatiči. V případě, že by takto zabavených a prodávaných nemovitostí bylo jen několik málo, nic podstatného na trhu by se nestalo. Banky by se snažily klientům dohodnout nové splátkové kalendáře a nemovitosti by byly odebírány pouze v malém množství. Takto neschopných domácností však bylo velmi mnoho a banky měly problém zabavené domy prodat kvůli nadbytečné nabídce, která tlačila ceny domů ještě níže. Na trh byla potřeba pro zlepšení situace dodat likviditu. Protože si však trhy ani úřady vážnost situace dlouho nechtěly připustit, ke snížení úrokových sazeb FEDem došlo až v roce 2007. Konkrétně šlo o snížení z 5,3 % v roce 2006 na 4,3 % v roce 2007, což jsem uvedla výše v grafu č. 2.2. K dalšímu poklesu úrokových sazeb docházelo i v dalších měsících, což pomohlo jak bankám, tak i domácnostem.

2.3 „Počátek“ americké krize

Příliš expandující nemovitostní trh a rostoucí soukromá spotřeba vedly k růstu ekonomiky. Ta společně se silným dolarem, emisí nových cenných papírů, sekuritizací a vytvářením aktiv bez skutečné vnitřní hodnoty, ovlivnila také dění na kapitálovém trhu. Na vývoji nejznámějšího indexu New Yorkské burzy cenných papírů (Dow Jones index – zahrnuje vývoj akcií třiceti nejvýznamnějších podniků, tzv. blue chips), který je zobrazen na následujícím grafu č. 2.5, lze na tomto trhu sledovat také pomyslné nafukování bubliny. Dolní silnější čára představuje vnitřní (férovou) hodnotu, cenu akcie. Kolem ní by měl kurz oscilovat.

Graf č. 2.5 Vývoj Dow Jones indexu v letech 2000 až 2010

Zdroj: moneycentral.msn.com, úprava: vlastní

V první polovině roku 2007 již celé finanční trhy i instituce věděly, že hrozí krize. Nijak se však zatím neznepokojovaly. Zlom přišel v druhé polovině roku 2007, to už ale nehlásily problémy jen americké společnosti. Obtíže se přenesly i na asijské a evropské banky. Krize se tedy přelila v podstatě do celého světa.

Jak uvádí Shiller (2010, s. 266), už v březnu 2007 zkrachovalo, bylo převzato nebo se dostalo na pokraj úpadku 8 hypotečních společností. Jednou z nich byla New Century Financial, která byla téměř z poloviny vlastněná automobilovým koncernem General Motors. Pomoc musela přijít od Bank of America také největší hypoteční společnosti Countrywide Financial. V srpnu, dle Dvořáka (2008, s. 303), o ochranu před věřiteli požádaly dva podílové fondy zřízené investiční bankou Bear Stearns. Aby i další banky získaly hotovost, musely prodávat svá aktiva, akcie i komodity. To znamenalo pokles cen aktiv a potíže pro další instituce. Problémy a ztráty začaly hlásit společnosti jako Sentinel Management Group Inc, Goldman Sachs Group či Morgan Stanley. O 32 % klesl dokonce i zisk druhé největší americké banky Bank of America. Obrovské ztráty vykazovaly také Bear Stearns či Merrill Lynch. Obtíže se ale projevíly např. i u Deutsche Bank, největší německé banky, UBS, což je švýcarská banka, nebo také u Royal Bank of Scotland.

Postupem času se zjistilo, že diskutované instituce nemají problém s likviditou, ale s insolvenčí. Jako první požádala britskou centrální banku, Bank of England, o finanční pomoc Northern Rock. Dle Dvořáka (2008, s. 304) dosáhla tato pomoc hodnoty 4,4 mld. liber. Pomoc byla následně nabídnuta i dalším bankám a finančním institucím i v USA. Prostředky byly ze strany Bank of America poskytnuty např. největšímu soukromému

poskytovateli hypoték, Countrywide Financial. O dodání likvidity požádalo v srpnu 2007 také několik obchodních bank (Citigroup, Bank of America, Wachovia či J. P. Morgan Chase & Co), jak uvádí Shiller (2010, s. 267). Značné problémy a ztráty oznamovali i Fannie Mae a Freddie Mac. Krach ve třetím čtvrtletí roku 2007 ohlašuje jeden z průkopníků internetového bankovníctví, který se pohyboval v oblasti hypotečního bankovníctví. Šlo o americkou NetBank.

Tuto nepříznivou situaci ještě prohloubila deprecie dolaru vůči euru, jehož vývoj za období let 2005 až 2008 je uveden v následujícím grafu č. 2.6.

Graf č. 2.6 Vývoj kurzu EUR/USD v letech 2005 až 2008

Zdroj: www.kurzy.cz, úprava: vlastní

Následoval pokles cen akcií a investorské důvěry, což se, jak uvádí Dvořák (2008, s. 306), přeneslo na začátku roku 2008 i na světové burzy. Americké akciové trhy zažívaly největší propad od roku 2002, postiženy však byly i indické či čínské burzovní trhy a poklesy akcií se nevyhnuly ani Evropě.

2.4 Vývoj v roce 2008

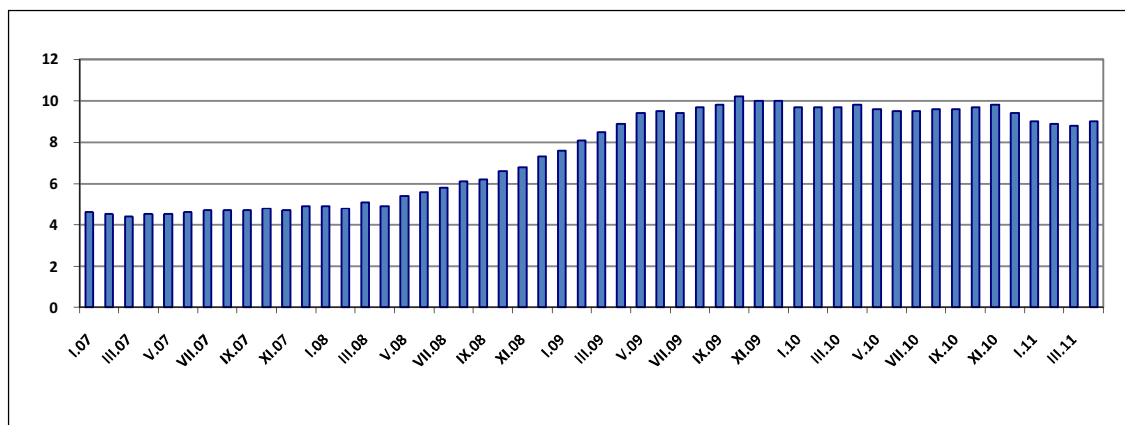
Počátkem roku 2008 se FED pokusil o stabilizaci ekonomiky opětovným snížením úrokových sazeb. Základní úroková sazba tak klesla nejdříve na 3,5 %. Ekonomika se však „uklidnila“ jen na velmi krátkou dobu a akcie začaly znovu oslabovat. FED se tak opět rozhodl snížit úrokové sazby. To mělo vliv i na kurz dolaru vůči euru, který se tímto dostal na své historické minimum, což je vidět i ve výše uvedeném grafu č. 2.6.

Začátkem tohoto roku přišlo také oznámení od investiční banky Bank of America, že koupí hypoteční společnost Countrywide Financial, které již dříve pomohla. Financování dluhem se stalo osudným i pro americkou investiční banku Bear Sterns. V březnu ji koupil J. P. Morgan za velmi nízkou cenu 2 dolary za akcii přesto, že v lednu 2007 se akcie této banky prodávaly ještě za 171 dolarů. V druhé polovině roku oznámila bankrot největší nezávislá americká hypoteční banka IndyMac Bancorp Inc. Z menších bank vyhlásila krach už devátá z nich, konkrétně Columbia Bank and Trust v Kansasu. Tyto pády označil Dvořák (2008, s. 323) pouze za špičku ledovce. Důvodem byly stupňující se problémy hypotečních agentur Fannie Mae a Freddie Mac a také investiční banky Lehman Brothers. Společnostem podporovaným státem, Fannie Mae a Freddie Mac, byl na počátku července dle Dvořáka (2008, s. 324) vládou umožněn přístup k jejímu finančnímu okénku. Ve snaze stabilizovat finanční trhy a zabránit předpokládanému dominovému efektu, oznámil 7. září ministr financí převzetí kontroly nad těmito agenturami. Ve velkých obtížích se zmítala i čtvrtá největší investiční banka USA a jedna z největších makléřských společností, Lehman Brothers. Přesto, že ještě v roce 2007 vykazovala dobré výsledky, v červenci roku 2008 hlásila, že chce prodat velkou část svých problémových cenných papírů, které byly jištěné hypotékami, a bude vydávat nové akcie. O koupi této společnosti projevila zájem jihokorejská banka Korea Development Bank, která chtěla získat až čtvrtinu akcií. Tato jednání nevyšla, což pro Lehman Brothers znamenalo velký propad jejích akcií. Pro zmírnění paniky se snažila ještě udělat, co se dalo. Předčasně uveřejnila výsledky svého hospodaření a uvedla, že musí prodat celé divize investičního managementu a oznámila záměr o vyvedení špatných dluhů z rozvahy banky. Prodej této banky domlouval dokonce i FED např. s Bank of America, britskou Barclays či BNP Paribas. Tyto společnosti však měly samy problémy, a proto 15. září požádala banka Lehman Brothers o ochranu před věřiteli, což znamenalo v podstatě její bankrot. V červenci došlo ještě k prodeji světové makléřské společnosti Merrill Lynch. Koupila ji Bank of America. Úřad dohledu nad měnou uzavřel v tomto měsíci, dle Shillera (2010, s. 274), také americké banky First National Bank of Nevada a First Heritage Bank, N.A. V historii bankovního sektoru se podle Popolánika (2008) o největší krach postarala americká spořitelna Washington Mutual. Potíže měla také pojišťovna AIG. Ta je však označována za příliš velkou na to, aby mohla padnout. Proto jí FED půjčil 85 mld. dolarů výměnou za téměř 80 % jejích akcií.

Výše uvedený výčet však není úplný. Potíže a bankroty postihly řadu dalších bank, společností i firem. Krize se ale přenesla i do dalších částí ekonomiky. Asi nejvíce zasaženou oblastí byl automobilový průmysl. Prodeje nejvýznamnějších automobilek poklesly na historické minimum. Velká trojka automobilek General Motors, Ford a Chrysler proto žádala v Kongresu o federální půjčku 25 mld. dolarů. Nejdříve to vypadalo, že k poskytnutí nouzového úvěru nedojde, protože někteří politici tvrdili, že pomoc automobilkám není pomocí ekonomice. Ozývaly se však i opačné názory a hlasy, které tvrdily, že pokud těmto společnostem tato pomoc nebude poskytnuta, zkrachují a bude to mít obrovský dopad především na lidi a nezaměstnanost. Nakonec se automobilky dočkaly a získaly od vlády prostředky v řádech miliard dolarů.

Zmiňovaná nezaměstnanost se v souvislosti s problémy a krachujícími subjekty projevila i tak. To je patrné i z grafu č. 2.7. Počet nezaměstnaných se zvyšoval během celého roku 2008 a na jeho konci překročila míra nezaměstnanosti hranici 8 %. Růst pokračoval i během roku následujícího a míra nezaměstnanosti se v prosinci 2009 zastavila na hodnotě 10 %. Současně s růstem nezaměstnanosti klesal také výrazně počet volných pracovních míst.

Graf č. 2.7 Vývoj míry nezaměstnanosti v USA v letech 2007 až 2011* (v %)

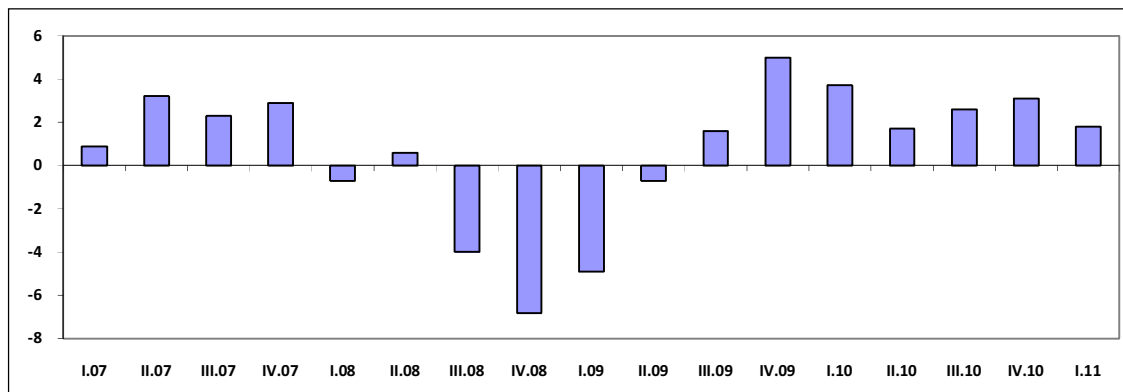
* Rok 2011 – poslední údaj za měsíc duben

Zdroj: www.bls.gov, zpracování: vlastní

Krize se také promítla do dalších makroekonomických ukazatelů, kterými jsou HDP a inflace. Podíváme-li se nejdříve na HDP, můžeme v níže uvedeném grafu č. 2. 8 vidět, že plně se zde krize promítla ve třetím a čtvrtém čtvrtletí roku 2008. HDP

se však v záporných hodnotách pohyboval i nadále, docházelo k velkému útlumu výroby, snížení poptávky po zboží i službách. K opětovnému růstu došlo až na konci roku 2009.

Graf č. 2.8 Čtvrtletní změna HDP v USA v letech 2007 až 2011* (v %)

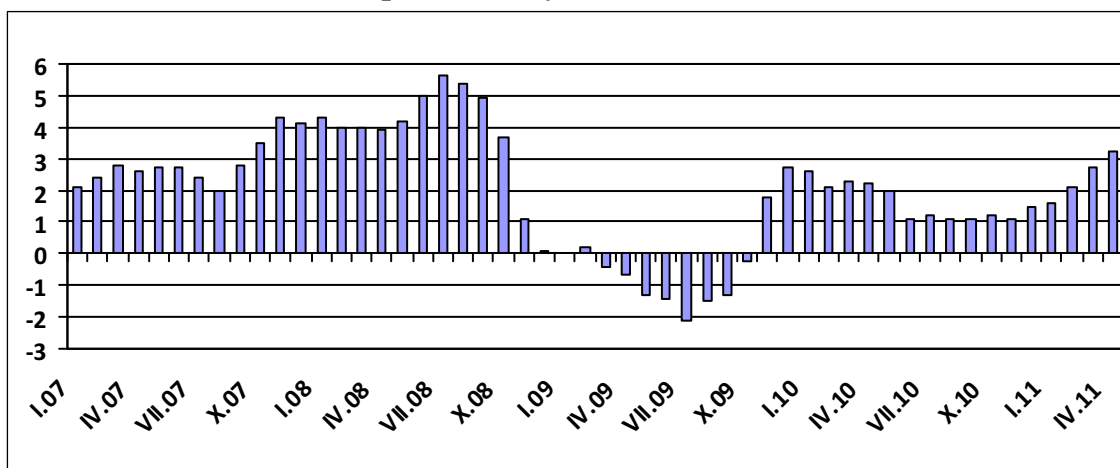

* Rok 2011 – údaj za 1Q

Zdroj: www.euroekonom.cz, zpracování vlastní

Posledním zmíněným ukazatelem je inflace. Graf č. 2. 9 ukazuje, že ještě v první polovině roku 2008 se inflace pohybovala kolem 4 %, následně mírně vzrostla, ke konci roku však začala klesat a to až do druhé poloviny roku 2009. V tomto okamžiku začaly růst ceny energií i potravin a inflace se tak začala opět vracet k běžným hodnotám. Za prosinec roku 2009 se udávala inflace ve výši 2,8 %.

Graf č. 2.9 Meziroční růst spotřebitelských cen v USA v letech 2007 až 2011* (v %)

* Rok 2011 – poslední údaj za měsíc duben

Zdroj: www.bls.gov, zpracování: vlastní

2.5 Vývoj od roku 2009 po současnost

V roce 2009 se krize šířila Amerikou dál a krachovaly další banky. Zatímco v roce 2007 byly uzavřeny pouze tři a v roce 2008 jich bylo 25, v roce 2009 to bylo už okolo 140 bankovních institucí, jak píše České noviny. Patří k nim např. 1st Pacific Bank of California, Bank of Bonifay nebo Access Bank of Champlin.

V reálném hospodářství se dopady v plném rozsahu začaly projevovat ale až v tomto roce a mnohými ekonomy je proto právě tento rok označován za „rok hrůzy“. O vývoji nezaměstnanosti, HDP i inflace jsem se zmínila již v předchozích odstavcích.

Přesto, že FED dále snižuje úrokové sazby, pro Američany byl novou nadějí ve zlepšení situace spíše příchod nového prezidenta Baracka Obamy. V únoru 2009, byl dle Dorňáka, schválen Obamou navrhovaný stimulační balíček ve výši 787 mld. dolarů, který měl být využit na:

- snížení daní pro podniky a možnost rychlejšího odpisování majetku,
- finanční pobídky pro firmy investující do obnovitelných zdrojů energie,
- snížení daňových odvodů pro firmy, které jsou v restrukturalizaci,
- výplatu podpory dávek v nezaměstnanosti, příspěvky na školné,
- vládní investice do infrastruktury a vysokorychlostní železnice,
- zároveň uvaluje omezení pro výplatu bonusů manažerů velkých firem, které budou čerpat prostředky z vládního balíčku.

Stát také začal podporovat domácnosti, kterým hrozilo zabavení nemovitosti bankou. Mají možnost změnit podmínky splácení nebo jim je poskytnuta přímá podpora. A velké americké banky byly podrobeny tzv. „stress testu“, což je zátěžový test pro prokázání schopnosti subjektu přežít i ty nejtěžší problémy. V případě, že subjekty nemají dostatečný kapitál, dostanou 6 měsíců na jeho opatření od soukromých subjektů. Jinak mohou o pomoc požádat z vládního programu.

Sice pomalé, ale přece jen zlepšení situace v Americe můžeme pozorovat již na konci roku 2009. Ceny domů již nepadají tak rychlým tempem, zlepšují se hodnoty udávající vývoj inflace, mírný růst zaznamenal i HDP. Psychologickou hranici 10 000 bodů překročil i již zmiňovaný Dow Jones index, začínají růst ceny akcií obchodovaných na New Yorské burze. Problémy však přetrvávají na trhu práce, kdy míra nezaměstnanosti atakuje hranici 10 %. Domácnosti se i proto stále bojí utrácet tak, jako před krizí. Jak uvádí server Týden.cz, lidé se spíše snaží splácet své dluhy a více šetřit.

Krachy bank byly zaznamenány dále také v roce 2010, to jich bylo 157, a už i v roce letošním. Patří k nim např. United Western Bank v Denveru, First Citizens Bank & Trust Company nebo Enterprise Banking Company. Největší problémy mají především takové banky, jejichž majetek, podle Českých novin, nepřesahuje hodnotu 1 mld. USD. Vzhledem k tomu, že během roku 2010, a v současnosti tento trend pokračuje, zlepšuje se situace nejen na amerických trzích, ekonomika ožívuje a dopady krize se snižují, dá se předpokládat, že se sníží i pády bank.

Je zřejmé, že americká finanční krize propukla asi v nejpropojenějším finančním a hospodářském systému, jaký jsme doposud znali. Díky obrovskému nárůstu globalizace ve světě tak snadno došlo k rozšíření krize do ekonomik po celém světě během několika měsíců. Otázkou však zůstává, jak rychle se z této krize nejen USA, ale i zbylé zasažené státy dostanou a také do jaké míry se z chyb poučí pro další vývoj.

2.6 Dílčí závěr

V této kapitole bylo mým úmyslem nejdříve naznačit, že finanční krize mohou mít různé podoby. Hlavním úkolem však bylo popsat příčiny vzniku světové finanční krize a dále pak vývoj situace v letech, které jí byly zasaženy.

V následující kapitole této práce se pak zaměřím na zadluženost domácností v ČR a popíšu vývoj ve sledovaných letech.

3 Vývoj zadluženosti českých domácností

3.1 Důvody zadlužování českých domácností, rizika s tím spojená a osobní

bankrot

Stejně jako pro celou řadu jiných pojmů, tak i pro zadlužování či zadluženost najdeme v různých odborných slovnících obdobné vymezení tohoto pojmu. Zadluženost tedy, vzhledem k tématu této práce, budu popisovat jako stav, kdy si fyzická osoba, občan či domácnost půjčí určitou finanční hotovost. Při tomto aktu proti sobě stojí věřitel (kdo půjčuje) a dlužník (kdo si půjčuje). Dlužník věřiteli dluží danou částku, která se skládá jak z vypůjčené hodnoty, tak ještě z úroku, která věřiteli náleží za poskytnutí tohoto úvěru. Celkové zadlužení domácností je potom chápáno jako veškeré množství úvěrů, splátek i leasingů, které domácnosti uzavřely či již splácejí během určitého období bankovním či jiným nebankovním subjektům.

3.1.1 Hlavní důvody zadlužování českých domácností

Důvodů, proč se občané zadlužují, je celá řada a viníky můžeme najít na obou stranách, tedy jak u poskytovatelů půjček a úvěrů, tak i na straně samotných lidí.

V následujících odstavcích shrnu ty faktory, které podle nastudovaných materiálů, považuji za nejdůležitější při ovlivňování domácností v jejich zadlužování.

O zlomu v zadlužování českých domácností, který nastal na začátku nového tisíciletí, budu psát níže. Zde bych však nejdříve chtěla uvést jeho důvody, jimiž bylo především snížení úrokových cen vyhlášených ČNB. Úrokové sazby v roce 1999, jak uvádí Antoš (2005), klesly pod svůj patnáctiletý průměr a snižovaly se i v následujících letech. Jedním z dalších důvodů velkého zájmu o úvěry ze strany domácností bylo také dokončování privatizace velkých bank na konci tisíciletí. Řadu bank získaly zahraniční subjekty, díky čemuž do ČR přiteklo velké množství kapitálu. Banky také změnilы orientaci, co se týče klientů. Kromě velkých podniků se začaly zaměřovat i na jednotlivce. Lidem se vstřícný přístup líbil, měli o nabízené produkty zájem a toho banky využily. Rozšířily počet nabízených produktů i výhod a „lákadel“ k nim. Občané tak začali postupně měnit názor na zadlužování a s tím související pohled na budoucnost. K dalším příčinám zvyšujícího se objemu dluhů domácností patří také růst životní úrovně, chtíč lidí „mít všechno hned“ i touha po vlastním bydlení. Mladé rodiny dnes již nechtějí být závislé na bydlení u rodičů nebo jiných příbuzných. Snaží se proto zajistit si své vlastní bydlení.

Nesmím ale zapomenout ani na další faktory, které ovlivňují rozhodování občanů, zda si peníze půjčit či nikoli. Jde o postoj a postupy subjektů nabízejících tyto služby. Především tedy o konkurenční boj mezi jednotlivými institucemi, které úvěry poskytují a snaží se tak získat co nejvíce klientů. Tohoto chtějí dosáhnout prostřednictvím silného marketingu a některé komerční banky i ochotou snížit své marže, jen aby získaly zákazníka. Lidé se proto často nechají lákat a ovlivnit vidinou lehce získaných prostředků a mnohdy si ani neuvědomují, jaké to může mít následky. To se týká především nebankovních finančních institucí.

3.1.2 Rizika spojená se zadlužováním domácností

Velká část českých domácností v posledních letech přestává spořit a začíná stále více žít na dluh. Spousta těchto lidí si však neuvědomuje či nepřipouští jaké riziko s sebou půjčky a úvěry nesou. Lidé žijí současností, aktuálním stavem jejich příjmů a mnohdy neberou na vědomí, že o práci mohou v průběhu splácení dluhu přijít, ať už z jakéhokoli důvodu, nebo dlouhodobě onemocní a na splátky tak nebudou mít dostatek prostředků. V případě, že se do takovéto situace dostanou, často ji řeší další půjčkou. Málokdy jsou občané však schopni tuto nelehkou situaci zvládnout a dostávají se do „začarovaného kruhu“ a z jedné malé půjčky se nakonec může „vyklubat“ dluh o obrovském objemu.

Problémem je pak i riziko, které dlužníci přenášejí na ručitele. Pokud se dlužník dostane do finančních problémů a není schopen půjčku splácet, dluh za něj musí zaplatit právě ručitel. Z praxe jsou známy i případy, kdy dlužník přestane splácet úmyslně či dokonce nechce dluhy splácet od samého začátku.

Riziko je spojeno ve velké míře také s půjčkami od nebankovních subjektů. Přesto, že v minulých letech došlo ke zpřísnění podmínek pro poskytování půjček těmito subjekty, lidé by měli být při podepisování smluv velmi opatrní. Nebankovní instituce se o finanční situaci možných dlužníků při uzavírání smlouvy totiž moc nezajímají a pro podpis této smlouvy jim často stačí „jen“ předložení dvou osobních dokladů. Jejich cílem bývají převážně sociálně slabší skupiny obyvatel nebo lidé v tíživé životní situaci, jimž půjčku nechce poskytnout banka. Tyto občany lákají na mnohdy jen výhodně vypadající podmínky. Takové služby nabízejí ale i jednotlivé fyzické osoby a v takovém případě si dovoluji říci, že už se může jednat o šedou ekonomiku. Proto by před podpisem smluv, zvláště u těchto subjektů, mělo být samozřejmostí jejich podrobné nastudování a zjištění skutečných částek, které bude muset klient buď tedy bance, nebo jinému nebankovnímu subjektu zaplatit.

Jako další bych v této subkapitole chtěla zmínit ještě i rizika, která z dluhů domácností plynou pro banky. Z bankovních rizik, uváděných Revendou (2000, s. 127) a Půlpánovou (2007, s. 183), které souvisí se soukromým sektorem, jde o riziko úvěrové a úrokové. Úvěrové neboli kreditní riziko vzniká tehdy, jestliže dlužník nedodrží podmínky smlouvy a způsobí tak věřiteli ztrátu. Úrokové riziko je potom rizikem ztráty ze změny cen nástrojů, které jsou citlivé na úrokové míry, jedná se tedy o úrokově citlivá aktiva i úrokově citlivá pasiva. Jde o riziko ze změny úrokových měr, tvaru výnosové křivky, změny vztahu nebo rozpětí mezi různými úrokovými indexy, volatility úrokových měr a také riziko z předčasného splacení jistiny.

Bankovní domy jsou si rizik vědomy, proto také v posledních letech vznikly instituce, které mapují úvěrovou historii potenciálních dlužníků. Umožňují tím bankám přístup k informacím, aby věděly, jak rozhodnout a k danému klientovi se zachovat. Takovýchto registrů v naší zemi působí několik. Jedním z nich je např. Centrální registr úvěrů, který je asi nejdůležitějším bankovním registrem. Patří pod správu ČNB, ale jsou zde zapisovány jen úvěrové závazky fyzických osob (podnikatelů) a právnických osob. Závazky běžných občanů se do něj nezaznamenávají. Já bych zde však chtěla zmínit, vzhledem k tématu práce zaměřenému na domácnosti, spíše Úvěrový registr provozovaný CCB (Czech Credit Bureau). Protože právě v tomto registru jsou evidovány fyzické osoby (občané) a také živnostníci, kteří u některého ze zúčastněných subjektů již úvěr čerpaly nebo o něj teprve žádají. Registr poskytuje jednak kladné a jednak záporné informace o dlužnících. Konkrétními účastníky registru jsou, jak uvádí Antoš (2005), např. Česká spořitelna, ČSOB, GE Money Bank, Komerční banka, Raiffeisenbank, Českomoravská stavební spořitelna, Wüstenrot hypoteční banka, Modrá pyramida stavební spořitelna a další.

3.1.3 Osobní bankrot

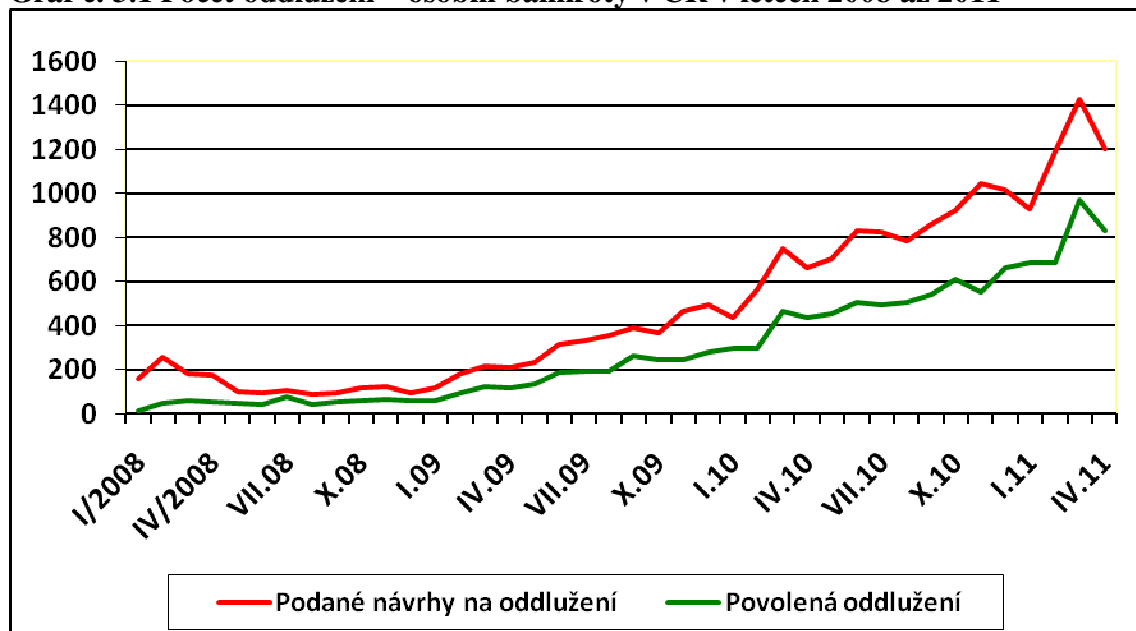
Osobní bankrot je upraven zákonem č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení. Tento insolvenční zákon začal platit v ČR od 1. ledna 2008 a nově zavádí možnost oddlužení pro fyzické osoby - nepodnikatele. Jde o občany, kteří mají tak vysoké dluhy, že nejsou schopni je splatit do konce svého života. Tento problém má dvě řešení. Tím prvním je zavedení jednorázového zpeněžení majetku dlužníka (dochází k rozprodání veškerého stávajícího majetku) a tím druhým potom plnění podle pětiletého splátkového kalendáře (dlužníkovi majetek zůstává a dluhy splácí prostřednictvím svých budoucích příjmů). Týká se to ale jen nezajištěných dluhů a návrh na oddlužení může podat pouze

dlužník. Ten si ale nemůže volit způsob oddlužení sám, rozhodují o něm věřitelé prostou většinou hlasů. Ke společným podmínkám zmíněných řešení patří splacení nejméně 30 % dlužné částky a tzv. poctivé záměry dlužníka zbavit se svých závazků, jak píše Jakubík (2007, s. 75).

Zpráva společnosti Creditreform uvádí, že bylo během roku 2010 podáno 10 559 insolvenčních návrhů týkajících se fyzických osob. Zatímco v roce 2008 to bylo jen 1 936 insolvenčních návrhů a v roce 2009 jich bylo 4 237. Růstový trend však lze vidět i v letošním roce, kdy do konce dubna bylo podáno dalších 5 147 insolvenčních návrhů v případě fyzických osob. V meziročním srovnání měsíce dubna loňského a letošního roku tak došlo k 56 % růstu žádostí o osobní bankrot. Zpráva dále uvádí, že v roce 2010 došlo oproti roku 2009 k nárůstu povolení oddlužení, a to o 171,8 %.

Vývoj počtu návrhů na oddlužení a povolených oddlužení, jako možné řešení insolvence fyzických osob, od zavedení zmiňovaného zákona jsem pro lepší přehlednost uvedla v následujícím grafu č. 3.1.

Graf č. 3.1 Počet oddlužení – osobní bankroty v ČR v letech 2008 až 2011*

* Rok 2011 – poslední údaj za měsíc duben

Zdroj: Creditreform, zpracování: vlastní

Jak je z grafu č. 3.1 patrné, počty podaných návrhů na oddlužení během prvních dvou uvedených let narůstaly poměrně pomalu. Ke zrychlení nárůstu návrhů na oddlužení došlo v roce 2010, kdy počty těchto návrhů začaly velmi rychle stoupat. Tuto skutečnost je možné přičítat právě světové ekonomické krizi, jejíž důsledky se plně u občanů ČR

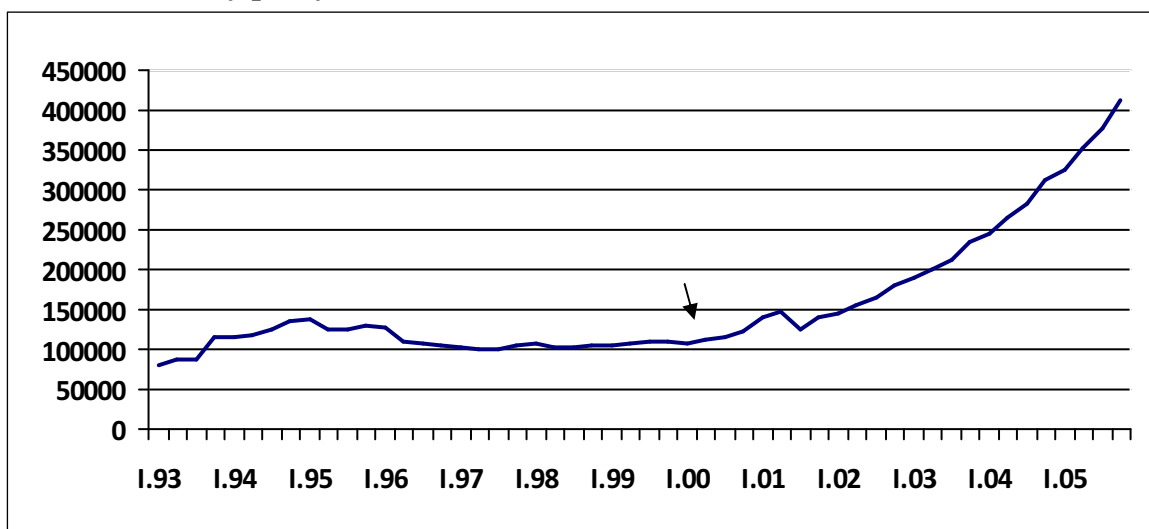
projevily v roce 2010. Dalším důležitým faktorem však je také již zmiňované neuvážené chování některých lidí, kteří si mnohdy neuvědomují, kam až může nesplácení dluhů dojít. A v neposlední řadě naopak znalost domácností o možnosti oddlužování, které jim nabízí insolvenční zákon. Současně se zvyšujícími se podanými návrhy na oddlužení můžeme v grafu č. 3.1 vidět i rychle rostoucí tempo povolených oddlužení, které až na nějaké výjimky kopíruje trend vývoje podaných žádostí o oddlužení.

3.2 Celková zadluženost českých domácností

Jak uvádí i ČSÚ, pokud bychom chtěli získat dlouhodobější přehled o zadluženosti našich domácností (od vzniku ČR), bude to zřejmě problém. První komplikací je fakt, že zpočátku byly poskytovateli úvěrů domácnostem jen obchodní banky. To se postupem času změnilo a přidali se k nim další finanční zprostředkovatelé, jako např. leasingové společnosti. Další změny jsou patrné také v časových řadách ČNB – zde jde především o harmonizaci metodiky. Vyčíslení objemu úvěrů segmentu domácnosti – obyvatelstvo, tak jak bylo uváděno do roku 2005, ovlivnila metodika ECB. Díky ní jsou do statistiky kromě úvěrů na bydlení a spotřebitelských úvěrů zařazeny také tzv. ostatní úvěry. Ty představují další úvěry obyvatelstvu, které nespádají do kategorie úvěrů na spotřebu nebo úvěrů na bydlení. Dále do zmiňované kategorie patří také úvěry pro segment nazývaný domácnosti – živnosti a úvěry pro neziskové instituce, které slouží domácnostem.

Od vzniku České republiky můžeme ve vývoji zadlužování domácností vidět řadu změn. Podíváme-li se na celkovou zadluženost domácností v 90. letech minulého století, neuvidíme zde žádné velké zvraty či výkyvy. Jak dokumentuje i následující graf č. 3.2, v těchto letech byl vývoj celkem stabilní, v některých fázích dokonce došlo i k poklesům poskytnutých úvěrů a půjček. K určitému zlomu došlo v roce 2000, respektive v jeho polovině, což ukazuje také níže uvedený graf č. 3.2. Od té doby dochází k růstu objemu úvěrů, které přijímají domácnosti. Původ zmiňovaného zlomu je možné hledat v příčinách, které jsem již uvedla dříve (změněný náhled na budoucnost, snaha zvyšovat životní úroveň, touha po vlastním bydlení či marketing poskytovatelů těchto služeb).

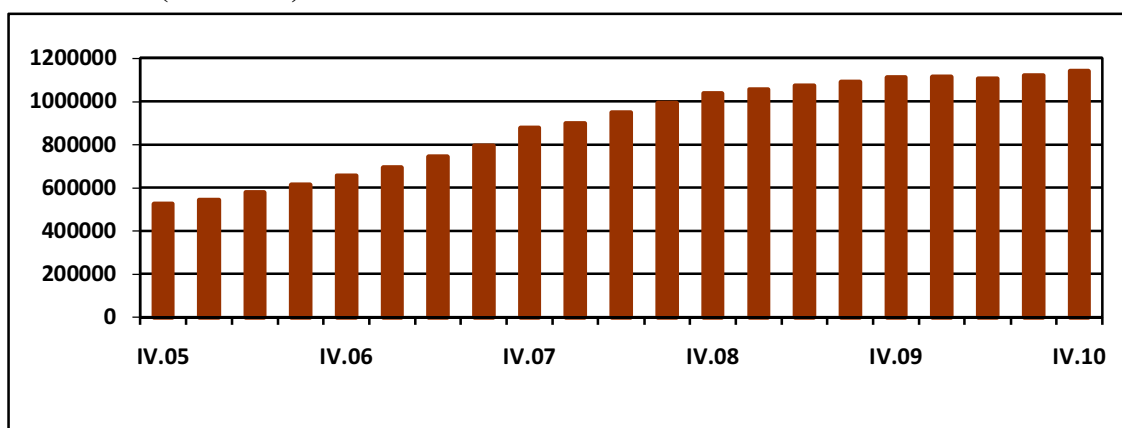
Graf č. 3.2 Úvěry poskytnuté domácnostem v letech 1993 až 2005 (v mil. Kč)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

V následujícím textu se budu zabývat zadlužeností domácností podrobněji, konkrétně od roku 2005. Již graf č. 3.3 ukazuje vývoj celkové zadluženosti domácností v ČR od roku 2005 do konce roku 2010. Z tohoto graf č. 3.3 je patrné, že zatímco k 31.12.2005 činil celkový dluh domácností necelých 523 mld. Kč, ke konci roku 2010 to bylo již téměř 1 138 mld. Kč. Toto obrovské navýšení dluhů mezi uvedenými lety je tedy v řádech mnoha desítek procent a v absolutním vyjádření je to něco málo přes 615 mld. Kč.

Graf č. 3.3 Celková zadluženost domácností v jednotlivých čtvrtletích let 2005 až 2010 (v mil. Kč)*

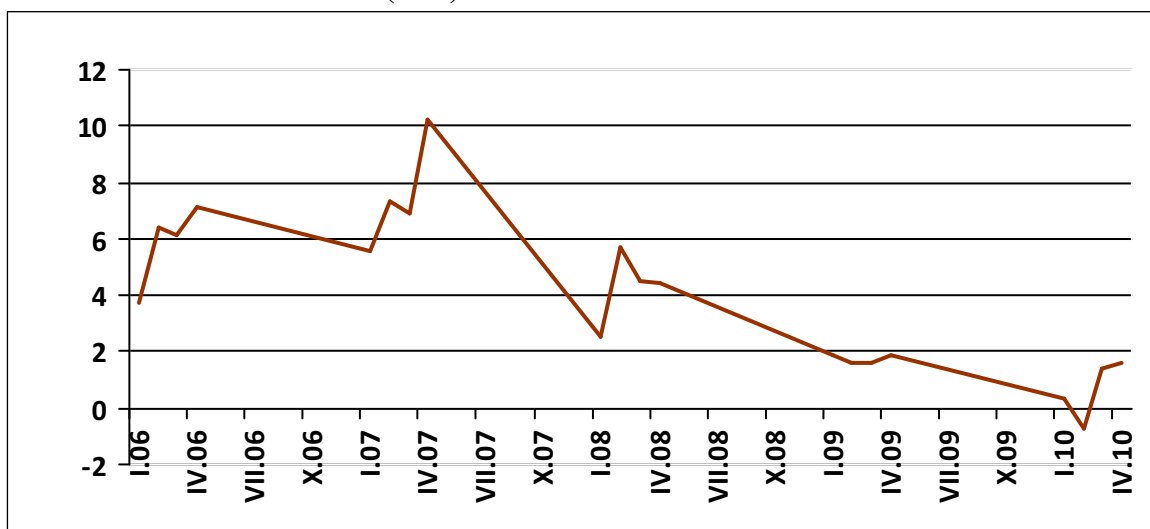

* Rok 2005 – údaj za poslední čtvrtletí

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Na grafu č. 3.3 můžeme tedy vidět narůstající dluhy českých domácností. Od prvních let tohoto století se také zvyšovalo tempo růstu těchto dluhů. Změnu ve vývoji jak objemu dluhů, tak i tempa růstu těchto dluhů je možné pozorovat od roku 2008. A právě snížení tempa růstu objemu poskytnutých úvěrů v roce 2008 je možné vidět i v následujícím grafu č. 3.4. Celkový objem poskytnutých úvěrů a půjček, s výjimkou jediného čtvrtletí (2. čtvrtletí roku 2010) rostl. Tempo růstu poskytnutých úvěrů již ale nebylo tak vysoké, jako dříve. Toto zpomalení růstu objemu úvěrů je právem přičítáno ekonomické krizi, která zasáhla velkou část zemí světa. Lidé v té době vnímali to, co se děje nejen u nás, ale právě i ve světě a jaké to může mít pro ČR dopady. Báli se o své budoucí příjmy, což bylo asi hlavním důvodem, proč si začali půjčovat méně.

Graf č. 3.4 Tempa růstu úvěrů poskytnutých domácnostem v jednotlivých čtvrtletích let 2006 až 2010 (v %)

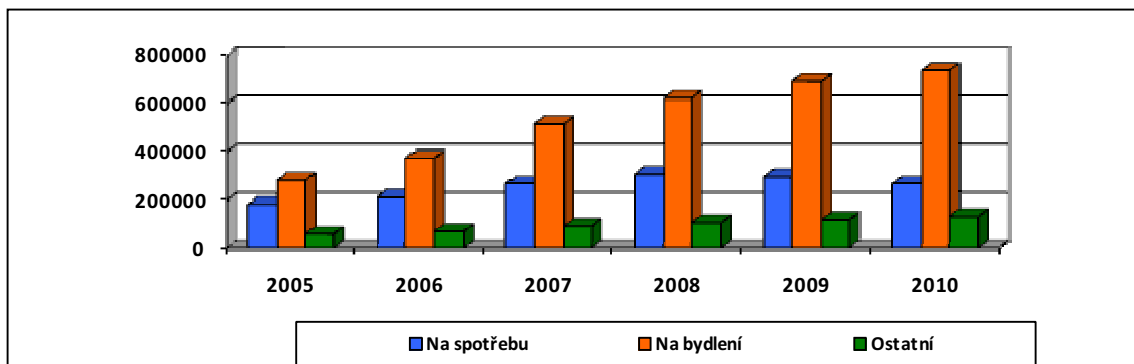

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Pro další popis vývoje zadluženosti českých domácností jsem zvolila vývoj v jednotlivých kategoriích úvěrů, jak je uvádí metodika ECB. V grafu č. 3.5 jsou tedy uvedeny úvěry poskytnuté domácnostem na spotřebu, na bydlení a poslední kategorií jsou ostatní úvěry. Z grafu č. 3.5 je patrné, že největší mírou se na celkové zadluženosti domácností podílejí úvěry poskytované na bydlení, a to více než 60ti %. Druhou nejobjemnější kategorií jsou půjčky na spotřebu obyvatelům s podílem na celkové zadluženosti okolo 30 %. A právě těmito největšími skupinami dluhů se budu v následujících subkapitolách zabývat. Nejméně zastoupenou skupinou půjček

u domácností jsou ostatní úvěry. Ty představují hodnotu asi 10 % z celkového zadlužení domácností.

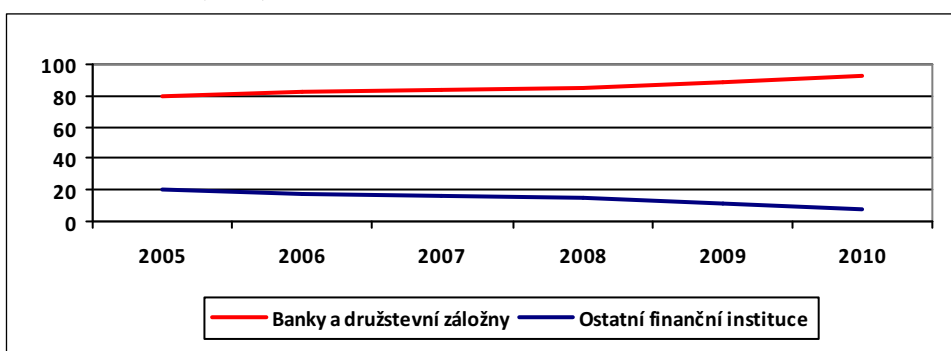
Graf č. 3.5 Objem úvěrů poskytnutých domácnostem dle kategorií v letech 2005 až 2010 (v mil. Kč)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Dle statistik ČNB půjčují největší množství prostředků domácnostem banky. V roce 2005 to bylo téměř 80 % z celkových dluhů. Zbýlých 20 % připadá na ostatní finanční zprostředkovatele. Postupem času se však zvyšoval podíl bank a družstevních záložen na celkovém objemu poskytnutých prostředků domácnostem a naopak se snižoval podíl ostatních finančních institucí. V roce 2010 se tak banky a družstevní záložny podílely na celkových půjčkách poskytnutých domácnostem téměř 93 % a ostatní finanční instituce pouze 7 %. Banky se spíše soustřeďují na úvěry na bydlení, které, jak dokazuje výše uvedený graf č. 3.5, představují největší objem úvěrů, které jsou domácnostem poskytovány. Naopak ostatní finanční zprostředkovatelé se zabývají více poskytováním spotřebních úvěrů.

Graf č. 3.6 Podíl úvěrů od bank a družstevních záložen a ostatních finančních institucí na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem v letech 2005 až 2010 (v %)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Zadlužování domácností však není rozdílné jen v čase či u jednotlivých kategorií úvěrů. Patrný rozdíl lze ve statistikách najít, jak uvádí Jakubík (2007), i v jednotlivých příjmových skupinách obyvatel. Jedná se o model několika generací, kdy ta starší generace je zařazována do skupiny přebytkových jednotek, tzn., že jejich aktiva jsou vyšší než pasiva. Naopak mladší generace patří k jednotkám deficitním, protože mají spíše větší sklon k zadlužování.

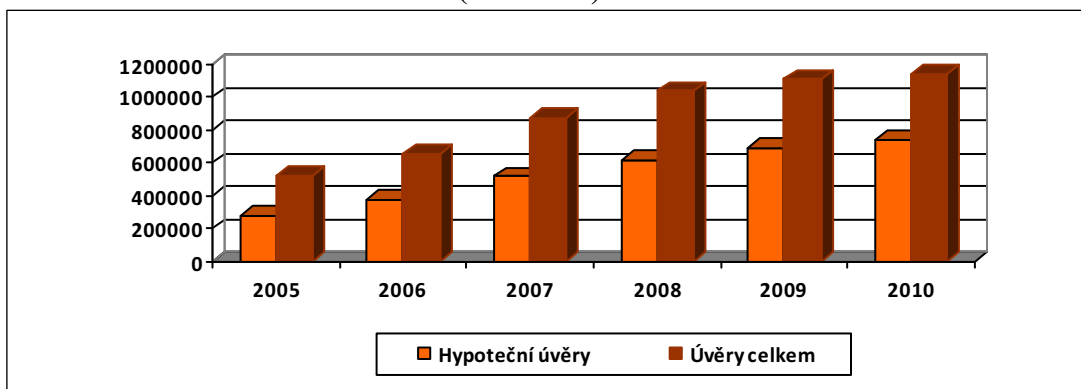
3.3 Hypoteční úvěry

Hypoteční úvěry mají hluboké historické kořeny a i v současnosti jsou velmi oblíbeným bankovním úvěrovým produktem, což dokládá i výše uvedené. Hypoteční úvěr je v ČR definován v zákoně č. 190/2004 Sb. o dluhopisech. U tohoto typu úvěru je podmínkou jeho zastavení nemovitostí (nemovitostí je dosud ještě dle občanského zákoníku (zákona č. 40/1964 Sb.) pozemek a stavba spojená se zemí pevným základem, stavba však není součástí pozemku). Hypotéky, jak se zkráceně hypotečním úvěrům říká, jsou poskytovány zpravidla bezhotovostně, jednorázově nebo v dílčích částkách, které jsou určeny k úhradě závazků. Svým charakterem splácení, jak uvádí Kašparovská (2010, s. 138-147), se řadí ke střednědobému až dlouhodobému typu finančního úvěru. Doba splatnosti se většinou pohybuje mezi 5 až 20 lety a toto splácení pak probíhá obvykle pravidelnými konstantními anuitami. Pro financování hypoték využívají české banky zdroje, které můžeme rozdělit do dvou skupin. První z nich je emise hypotečních zástavních listů (HZL) a druhou možností financování hypotečních úvěrů je prostřednictvím ostatních bankovních zdrojů, jako jsou např. půjčky od jiných bank. Samotné poskytování hypoték pak má určitá pravidla, tzv. úvěrový postup (první fáze je přípravná, druhá fáze je označovaná jako schvalovací a poslední je fáze realizační). Revenda (2000, s. 141-142).

Hypoteční trh, jak dokládají i uváděná data, představuje nejrychleji rostoucí úvěrový trh v českém bankovním sektoru. Banky a družstevní záložny poskytují českým domácnostem úvěry na bydlení v mnohem vyšším objemu, než úvěry na spotřebu a ostatní úvěry. Největšími poskytovateli hypotečních úvěrů v ČR jsou v posledních letech Česká spořitelna, Hypoteční banka (ČSOB), Komerční banka nebo např. Raiffeisenbanka.

Nejdříve v této části práce uvádím graf č. 3.7, který znázorňuje vývoj hypotečních úvěrů a celkových úvěrů v letech 2005 až 2010. V následujícím grafu č. 3.8 jsou potom uvedeny podíly hypotečních úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem ve stejném období, jako u grafu předchozího.

Graf č. 3.7 Vývoj hypotečních úvěrů a celkových úvěrů poskytnutých domácnostem v letech 2005 až 2010 (v mil. Kč)

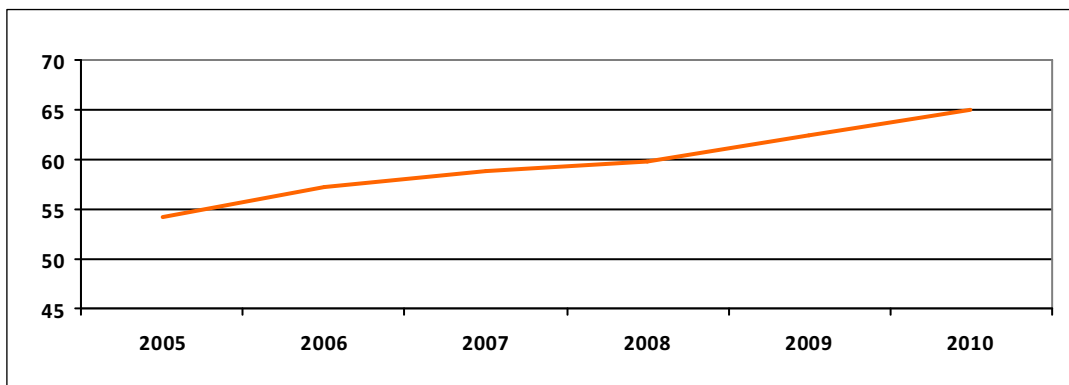

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Z uvedeného grafu č. 3.7 vyplývá, že v průběhu sledovaných šesti let docházelo neustále k narůstání objemu hypotečních úvěrů poskytovaných domácnostem. Od roku 2005, kdy se podíl hypotečních úvěrů na celkových úvěrech pohyboval kolem 54 %, došlo ke zvýšení tohoto podílu do roku 2010 téměř na 65 %. To dokládá graf č. 3.8.

Je tedy možné říci, že na zvyšující se zadluženosti domácností mají hypoteční úvěry značný podíl.

Graf č. 3.8 Podíl hypotečních úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem v letech 2005 až 2010 (v %)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Jako další v této subkapitole uvádím tabulku č. 3.1, která znázorňuje, jaký objem hypotečních úvěrů poskytují domácnostem banky a družstevní záložny a také ostatní finanční zprostředkovatelé. Data jsem uvedla do tabulky z toho důvodu, že při grafickém znázornění, vzhledem k minimálním hodnotám, by téměř zanikly údaje o poskytovaných hypotečních úvěrech od ostatních finančních institucí.

Tabulka č. 3.1 Vývoj hypotečních úvěrů dle poskytovatelů v letech 2005 až 2010
(v mil. Kč)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Banky a družstevní záložny	282132,1	374310,5	514763,8	618438	690330,7	737217,7
Ostatní finanční instituce	530,1	766,9	1118,1	1500,2	1366,8	1206,5

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

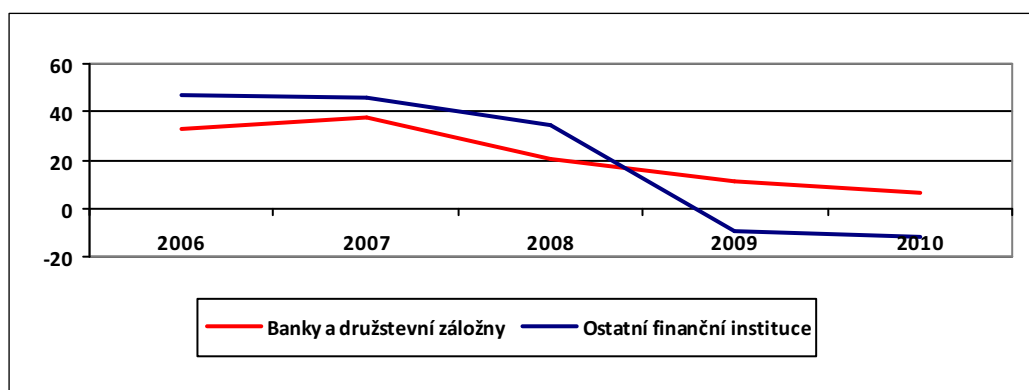
Z tabulky č. 3.1 je patrný zmiňovaný velký rozdíl v objemech poskytovaných hypotečních úvěrů domácnostem mezi uvedenými poskytovateli těchto půjček, tedy mezi bankami a družstevními záložnami a ostatními finančními institucemi.

Zatímco ke konci roku 2005 představovaly hypoteční úvěry od bank a družstevních záložen domácnostem něco málo přes 282 mld. Kč, ke konci loňského roku to bylo již přes 737 mld. Kč. Je tedy zřejmé, že nárůst byl několikanásobný. Od roku 2008 už ale nebyl tak velký, jako v letech předešlých. Přesná tempa růstu těchto úvěrů mezi jednotlivými lety pak ukazuje graf č. 3.9. Z něj je patrné, že k prvnímu zpomalení tempa růstu poskytnutých hypotečních úvěrů došlo právě v roce 2008. Další zpomalování pak následovalo i v letech 2009 a 2010. Tuto skutečnost můžeme přičítat příchodu krize. Domácnosti si vzhledem k nejisté budoucnosti začali rozmyšlet, zda si takovéto dlouhodobé zadlužení mohou dovolit, zda nepřijdou o práci a budou i nadále schopni tuto půjčku splácet. V březnu letošního roku dokonce statistiky zaznamenaly oproti předchozímu měsíci, kdy objem úvěrů na bydlení u bank a družstevních záložen představoval asi 742,6 mld. Kč, pokles objemu úvěrů na bydlení na necelých 739 mld. Kč. Co tento mírný pokles způsobilo je ale otázkou. Byly to hypotéky? Řada odborníků tvrdí, že k většímu poklesu zájmu o hypotéky by docházet nemělo. Naopak říkají, že mezi lidmi v ČR je o ně stále dostatečný zájem. Důvodem slábnoucího zájmu o hypotéky by podle nich mohly být změny chystané v sazbách DPH a také nejistota ohledně daňových odpočtů u úvěrů na bydlení, jak ve svém článku uvádí i Mašek (2011). Důvodem, co by občany

k hypotékám mohlo nalákat, je konkurence mezi bankami, které se snaží získat co nejvíce klientů, a proto také současná stagnace či dokonce snižování úrokových sazeb u hypotečních úvěrů u několika z českých bank.

Hypoteční úvěry však mohou české domácnosti získat také ještě od další skupiny poskytovatelů, od ostatních finančních institucí. Ty se však těmito půjčkami zabývají v mnohem menší míře, což dokládají právě uvedené hodnoty v tabulce č. 3.1. Přesto ale i tyto subjekty do roku 2008 zvyšovaly objem poskytnutých hypotečních úvěrů domácnostem. V roce 2009 a 2010 však došlo k poklesu objemu poskytnutých hypotečních úvěrů. Tuto skutečnost opět dokládá i graf č. 3.9, který znázorňuje tempa růstu hypotečních úvěrů jednotlivých poskytovatelů těchto půjček.

Graf č. 3.9 Tempa růstu hypotečních úvěrů poskytnutých domácnostem dle poskytovatelů v letech 2006 až 2010 (v %)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

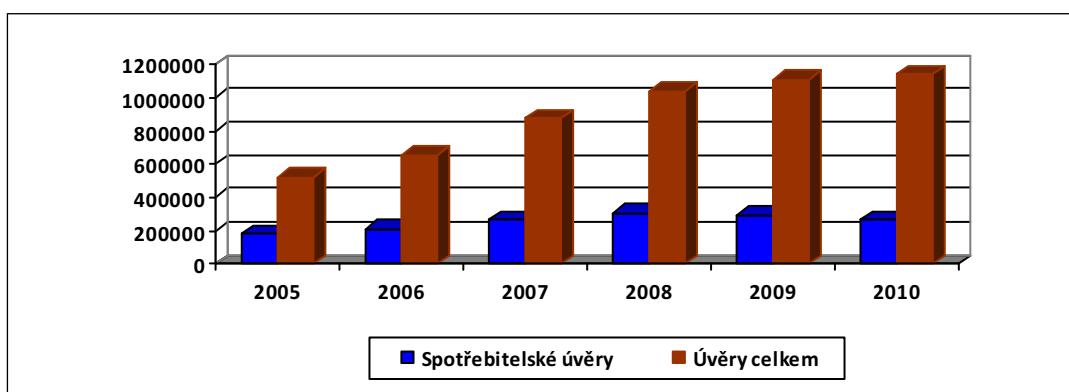
3.4 Spotřebitelské úvěry

Spotřebitelskými úvěry jsou označovány úvěry poskytované bankami a nebankovními institucemi fyzickým osobám, tedy domácnostem. Smysl těchto úvěrů spočívá v poskytnutí prostředků na pokrytí požadavků domácností, které souvisejí se spotřebou předmětů a služeb. Většinou jde o půjčky krátkodobé, případně střednědobé se standardizovaným průběhem. Tento typ úvěrů je upravován zákonem č. 321/2001 Sb. o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Zatímco se bankovní sektor první roky 90. let minulého století ke spotřebitelským úvěrům stavěl rezervovaně a tyto úvěry byly poměrně dlouhou dobu spíše doménou spořitelen a úvěrových družstev, současnost je jiná. Dnes se na tyto úvěry orientují i velké banky. Důvodem jsou, jak uvádí Kašparovská (2010, s. 150), tyto faktory:

- spotřebitelé a domácnosti tvoří většinovou zdrojovou základnu univerzálních obchodních bank a ty se snaží udržet si tyto klienty rozšiřující se nabídkou bankovních produktů,
- realizace spotřebních úvěrů má převážně standardizovaný průběh, který umožňuje využít počítačové technologie a snížit tak náklady banky a snížit časové lhůty při poskytování těchto produktů.

Stejně jako u hypotečních úvěrů, tak i v případě spotřebitelských úvěrů nejdříve uvedu vývoj spotřebitelských úvěrů a celkových úvěrů, a to v grafu č. 3.10. Podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem je následně znázorněn v grafu č. 3.11. Sledovaným obdobím je opět rok 2005 až 2010.

Graf č. 3.10 Vývoj spotřebitelských úvěrů a celkových úvěrů poskytnutých domácnostem v letech 2005 až 2010 (v mil. Kč)

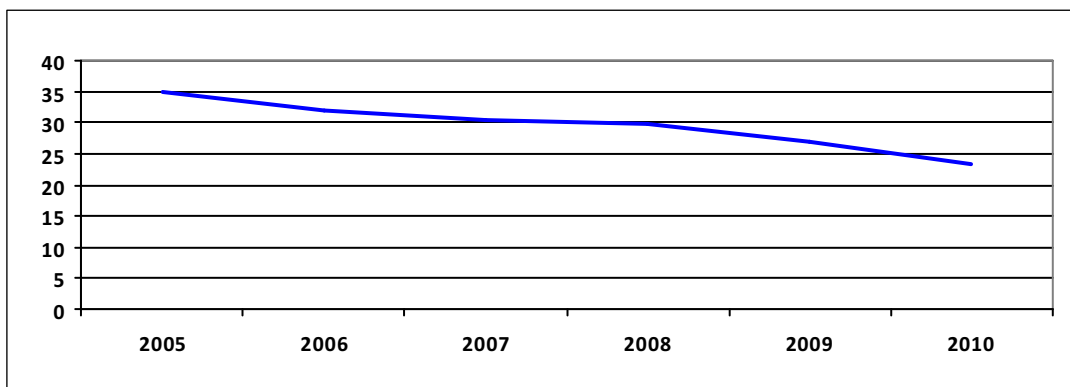

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Z hodnot uvedených v grafu č. 3.10 lze vyčíst, že od roku 2005 do roku 2008 objem poskytnutých spotřebitelských úvěrů narůstal. V roce 2009 a 2010 již však došlo ke snížení objemu těchto půjček. A právě v roce 2010 se výše objemu poskytnutých půjček snížila natolik, že dosáhla hodnoty roku 2007.

Zajímavý je také pohled na graf č. 3.11. Zatímco podíl hypotečních úvěrů na celkových úvěrech ve sledovaných letech neustále narůstal, podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech v letech 2005 až 2010 naopak stále klesal. V prvním sledovaném roce dosahoval podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech hodnoty téměř 35 %, ale v roce 2010 to bylo už pouze 23,5 %. Hypoteční úvěry tedy svým rostoucím podílem na celkových úvěrech stále více vytěsňují spotřebitelské úvěry poskytované českým domácnostem.

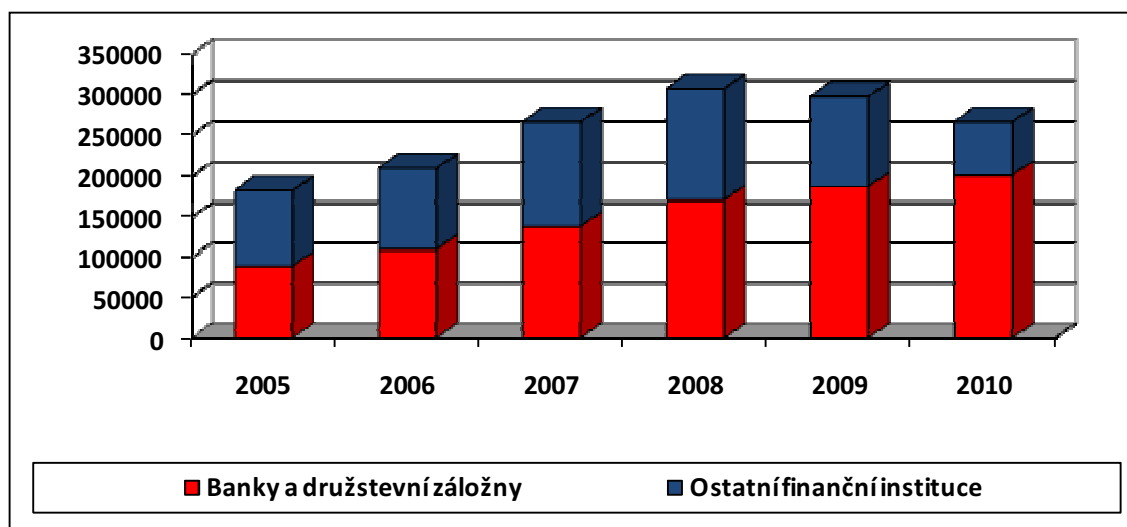
Graf č. 3.11 Podíl spotřebitelských úvěrů na celkových úvěrech poskytnutých domácnostem v letech 2005 až 2010 (v %)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

Jako další uvádím vývoj spotřebitelských úvěrů poskytovaných domácnostem bankami a družstevními záložnami a ostatními finančními institucemi. Na rozdíl od hypotečních úvěrů je možné data pro spotřebitelské úvěry dát do grafu a jsou tedy znázorněna grafem č. 3.12.

Graf č. 3.12 Vývoj spotřebitelských úvěrů dle poskytovatelů v letech 2005 až 2010 (v mil. Kč)

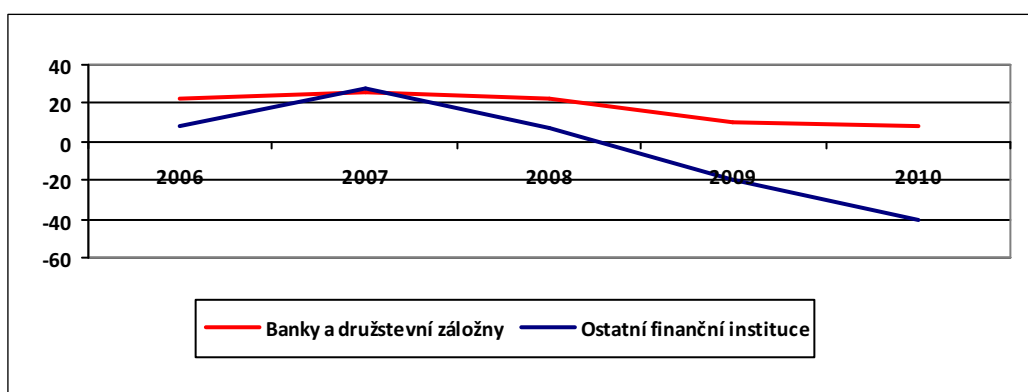
Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

První tři sloupčky v uvedeném grafu č. 3.12 sice vypadají, že se na spotřebitelských úvěrech podílely banky a družstevní záložny spolu s ostatními finančními institucemi stejným dílem. Ve skutečnosti však v roce 2005 ostatní finanční instituce poskytly domácnostem z celkového objemu prostředků, o něco málo větší díl a to 50,81 % (92 487,8 mil. Kč), banky a družstevní záložny potom poskytly občanům

zbylých 49,19 % úvěrů (89 548,5 mil. Kč). V dalších dvou zmíněných letech i v letech ostatních už ale měly v poskytování spotřebitelských úvěrů převahu banky a družstevní záložny. Přesto, že u těchto úvěrů neměly tak velkou převahu jako u předchozích hypotečních úvěrů, i zde v průběhu let půjčují domácnostem čím dál větší procento spotřebitelských úvěrů. V roce 2006 to bylo 52,33 %, v roce následujícím tento podíl sice poklesl na 51,91 %, ale v dalších letech se už jen zvyšoval. A v roce 2010 dosáhl hodnoty 75,5 %. Ostatní finanční instituce poskytly domácnostem tedy asi jen čtvrtinu všech spotřebitelských úvěrů.

Jako poslední v této subkapitole v grafu č. 3.13 uvádím tempa růstu spotřebitelských úvěrů, které poskytují českým domácnostem banky a družstevní záložny a ostatní finanční zprostředkovatelé. Obě dvě skupiny poskytovatelů spotřebitelských úvěrů dosáhly v uvedených letech svého maxima v roce 2007. V případě bank a družstevních záložen tempo růstu dosáhlo hodnoty 26 % a u ostatních finančních institucí to bylo přes 28 %. V dalších letech už tempa jen klesala. Banky a družstevní záložny zaznamenaly v roce 2008 pokles na zhruba 23 %, v roce 2009 na necelých 10% a v roce 2010 tempo růstu spotřebitelských úvěrů poskytnutých domácnostem dosáhlo hodnoty jen necelých 8%. Ostatní finanční instituce postihlo snižování tempa růstu v mnohem větší míře. V roce 2008 se snížilo oproti roku 2007 o více než 21 p.b. na necelých 7 %. V dalším roce došlo ke snížení objemu poskytnutých spotřebitelských úvěrů těmito poskytovateli a tempo růstu tak dosáhlo hodnoty téměř – 20 % a v roce 2010 dokonce přes – 40 %.

Graf č. 3.13 Tempa růstu spotřebitelských úvěrů poskytnutých domácnostem dle poskytovatelů v letech 2006 až 2010 (v %)

Zdroj: ČNB – systém časových řad ARAD, zpracování: vlastní

3.5 Dílčí závěr

V této kapitole jsem popisovala vývoj zadluženosti českých domácností. Nejdříve jsem shrnula hlavní důvody, proč se české domácnosti stále více zadlužují. Dále jsem popsala rizika, která jsou se zadlužováním domácností spojena, a následně jsem uvedla fakta týkající se osobního bankrotu. V další části práce je pak popisována celková zadluženost domácností a podrobněji rozebrána zadluženost v rámci hypotečních a spotřebitelských úvěrů.

K většímu růstu objemu úvěrů, které české domácnosti přijímají, začalo docházet v průběhu roku 2000. Od té doby vzrostly dluhy domácností tak vysoko, že dnes již přesahují jeden bilion korun. V roce 2008 ale statistiky zaznamenaly snížení tempa růstu objemu poskytovaných úvěrů domácnostem. Nejvíce se na zadluženosti podílejí úvěry na bydlení a dále také spotřebitelské úvěry. Největší objemy hypotečních úvěrů poskytují českým domácnostem banky a družstevní záložny. Podobně je to i u spotřebitelských úvěrů. Zde mají ale důležité místo i ostatní finanční instituce. Tak jako mezi lety rostla celková zadluženost českých domácností, rostly i objemy poskytnutých hypotečních úvěrů. Ke snížení tempa růstu objemu těchto půjček došlo také v roce 2008. Výjimkou ve snižování tempa růstu objemu poskytnutých půjček nebyly ani spotřebitelské úvěry. Zde byly ale zaznamenány v roce 2009 a 2010 dokonce poklesy celkových objemů poskytnutých spotřebitelských úvěrů.

4. Srovnání dopadu krize na zadluženost domácností v ČR a ve vybraných zemích

V předešlé kapitole jsem popisovala vývoj zadluženosti českých domácností. Úkolem této kapitoly je popsat vývoj zadluženosti i v dalších zemích a posoudit, zda světová krize v příslušných letech tento vývoj ovlivnila. Pro komparaci jsem si vybrala další 3 evropské země - Slovensko, Polsko a Maďarsko. Porovnání tedy bude v rámci zemí Visegrádské čtyřky (V4) - uskupení zemí, které vzniklo před dvaceti lety podepsáním visegrádské deklarace. Některé ukazatele doplním také ještě o srovnání i vůči EU jako celku. Zdrojem dat pro vytvoření grafů mi byly statistiky Eurostatu, které se řídí metodikou ESA 95, a pro porovnávání jsem zvolila časovou řadu dlouhou deset let. Počátečním rokem je rok 2000 a posledním potom rok 2009. Důvodem, proč časové období končí rokem 2009, je to, že data za loňský rok při zpracování této práce ještě nebyla dostupná.

4.1 Finanční závazky domácností jednotlivých zemí

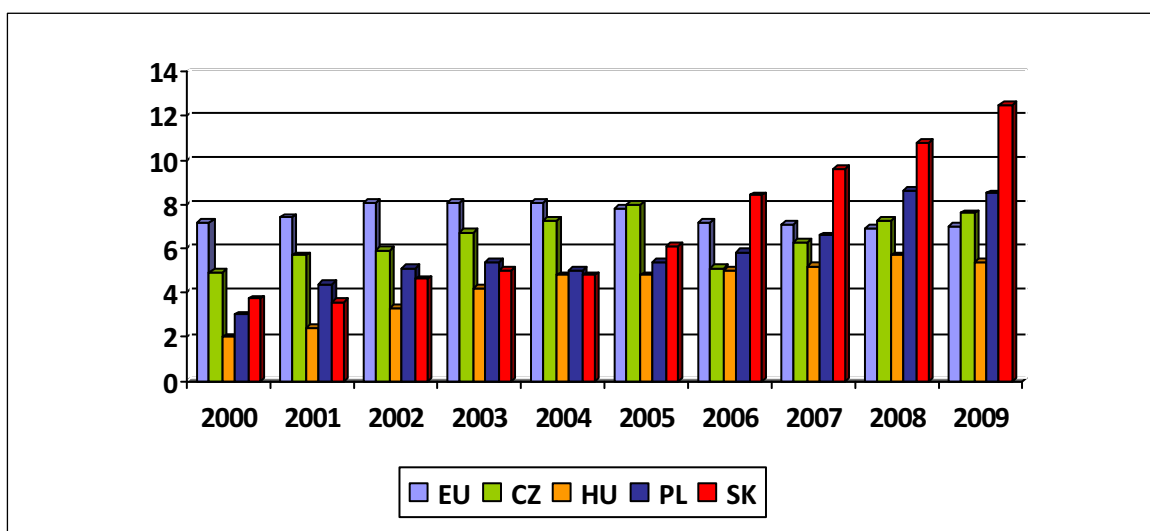
4.1.1 Celkové finanční závazky domácností

Domácnosti nejsou jediným sektorem v ekonomikách, které se zadlužují a mají vůči věřitelům závazky. Jako první v této části práce proto uvádím, jakou mírou se právě sektor domácností podílí na finančních závazcích v jednotlivých zemích V4. Graf č. 4.1 ukazuje, že do roku 2004 se všechny čtyři sledované země pohybovaly pod průměrem EU. V roce 2005 jako první tento průměr překonala ČR, ostatní 3 uvedené země tohoto průměru nedosáhly. V roce 2006 se situace změnila. Hodnoty pro ČR spolu s Maďarskem a Polskem byly nižší než průměrná hodnota pro celou EU. Naopak vyšší hodnoty o 1,2 procentního bodu dosáhlo Slovensko. Obdobná situace panovala i v roce následujícím. ČR, Maďarsko i Polsko se sice přiblížily průměrné hodnotě pro EU, jediným státem, který ji překročil, bylo však opět Slovensko. Tentokrát o 2,5 procentního bodu. V posledních dvou sledovaných rocích se situace znovu změnila. Kromě Maďarska překročily zbylé tři země V4 průměrnou hodnotu EU. Nejvíce opět Slovensko (5,5 p.b.), dále Polsko (1,5 p.b.) a nejmenší mírou ČR (0,6 p.b.). Naopak Maďarsko zůstalo vůči EU pod její průměrnou hodnotou, a to o 1,6 p.b.

Důkladnější prozkoumání grafu ukazuje, že v prvním krizovém roce (2008) došlo ve všech sledovaných zemích ještě k nárůstu podílu sektoru domácností na finančních závazcích. V celé EU však došlo oproti předchozímu období k mírnému snížení

(o 0,2 p.b.). Druhý krizový rok (2009) už zvyšovaly svůj podíl domácnosti na finančních závazcích pouze v ČR a na Slovensku. Polsko a Maďarsko vykázalo pokles. Polsko ale jen o 0,1 p.b., Maďarsko pak o 0,3 p.b. Číslo za domácnosti celé EU v tomto roce, oproti předešlému roku, vzrostlo pouze o 0,1 p.b.

Graf č. 4.1 Podíl finančních závazků domácností na celkových závazcích zemí V4 a EU v letech 2000 až 2009 (v %)

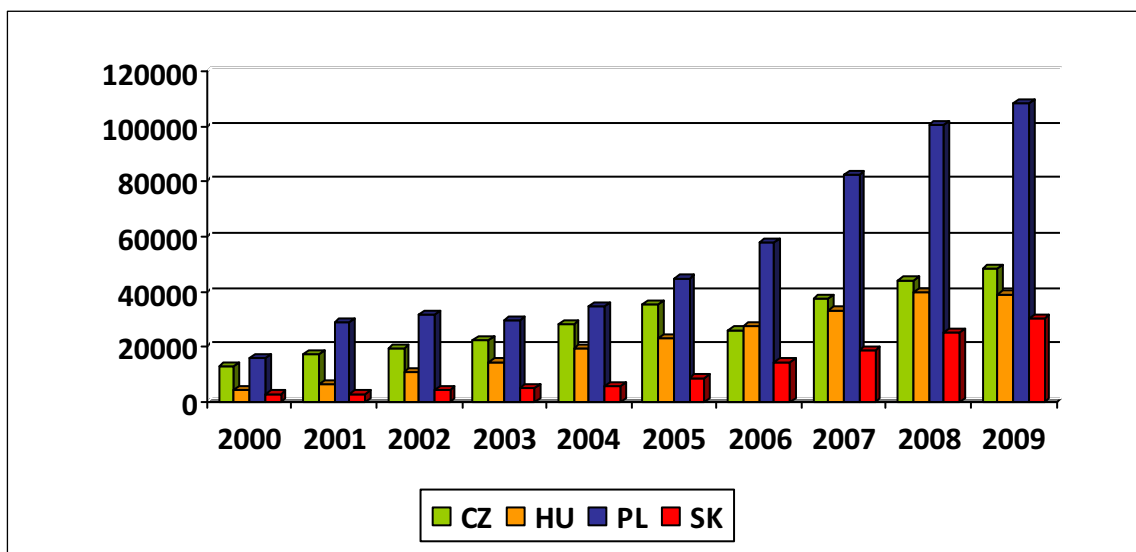

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Dalším ukazatelem, který jsem zvolila pro popis zadluženosti domácností v jednotlivých zemích, je celkový objem finančních závazků domácností. Z následujícího grafu č. 4.2 je možné ale posoudit pouze vývoj velikosti závazků v meziročním srovnání v daných zemích. V případě ČR je tedy možné mezi jednotlivými lety, s výjimkou roku 2006, sledovat neustálý nárůst celkového objemu finančních závazků domácností. Maďarsko vykazovalo během všech uvedených let růst objemu těchto závazků s výjimkou posledního sledovaného roku. Zde došlo, tak jako u ČR v roce 2006, k poklesu celkového objemu finančních závazků v sektoru domácností oproti předešlému roku. V Polsku byla situace obdobná jako v ČR. K poklesu objemu uvedených závazků došlo ale již v roce 2003. Poslední sledovanou zemí je Slovensko, které vykazovalo růst objemu celkových finančních závazků u domácností po celých deset let. V letech 2008 a 2009, v období krize, došlo tedy k poklesu objemu celkových finančních závazků pouze v případě Maďarska, respektive maďarských domácností, mezi roky 2008 a 2009. Zbylé sledované země a jejich domácnosti objem svých finančních závazků i přes krizi zvyšovaly.

Podle tohoto ukazatele tedy krize zatím dopadla nejvíce na maďarské domácnosti.

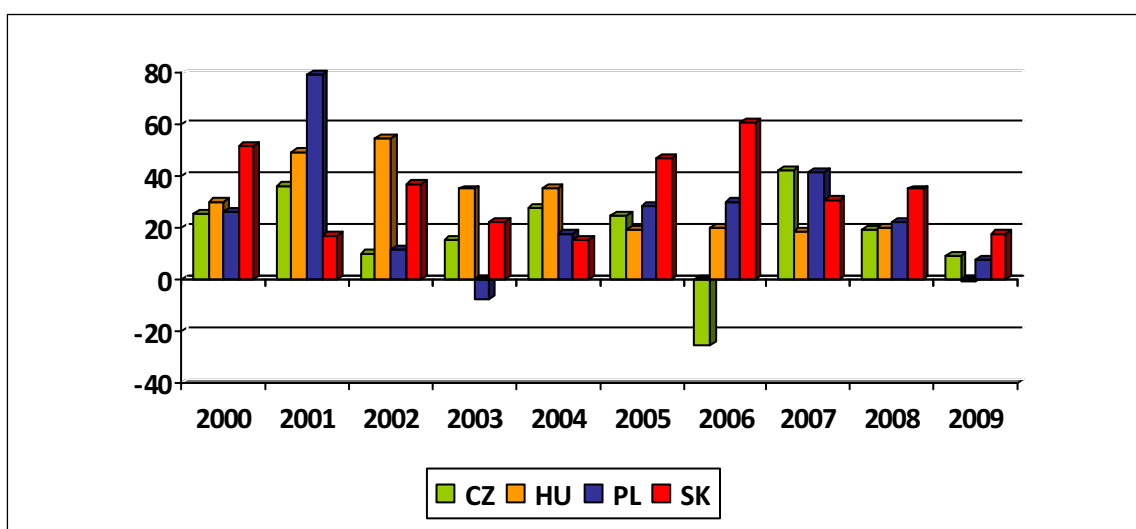
Graf č. 4.2 Celkové finanční závazky domácností v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v mil. eur)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Abych mohla provést srovnání i mezi jednotlivými zeměmi navzájem, uvádím v následujícím grafu č. 4.3 data o tempu růstu finančních závazků domácností v meziročním srovnání.

Graf č. 4.3 Meziroční tempa růstu finančních závazků domácností v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v %)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Jak ukazuje graf č. 4.3, o trendu či plynulém vývoji zde ani u jedné ze zemí V4 mluvit asi nelze. Největší rozpětí hodnot je patrné u Polska a naopak nejmenší

u Slovenska. V dalších řádcích se proto blíže zaměřím pouze na podrobnější popis předkrizového roku 2007 (meziroční tempo růstu mezi roky 2006 a 2007) a krizových roků 2008 a 2009.

Zatímco mezi roky 2006 a 2007 vykazovala ČR ještě růst objemu finančních závazků domácností ve výši 42,8 %, mezi lety 2007 a 2008 to bylo 18,9 % a mezi rokem 2008 a 2009 již pouze 9,4 %. Obdobných hodnot dosahovalo i Polsko. Meziroční srovnání 2006 a 2007 znamenalo tempo růstu u tohoto ukazatele 41,6 %, mezi lety 2007 a 2008 potom 22,3 % a mezi posledními sledovanými roky už jen 7,4 %. V Maďarsku a na Slovensku se uváděný ukazatel vyvíjel odlišně. Maďarské domácnosti mezi lety 2006 a 2007 sice zvýšily objem svých finančních závazků, ale jen tempem 18,8 %. Mezi roky 2007 a 2008 pak toto tempo zrychlilo na 20,1 %, ale mezi posledními dvěma lety došlo k propadu na -1,2 %. Slovenský sektor domácností v uváděném ukazateli mezi roky 2006 a 2007 vykazoval růst 31 %, který se do dalšího období zvýšil na 35,1 %. V porovnání roku 2008 a 2009 už však došlo k poklesu, a to na 17,4 %.

4.1.2 Finanční závazky domácností přepočtené na jednoho obyvatele

Pro další srovnání jsem se rozhodla využít údaje o celkových počtech obyvatel ve vybraných zemích a EU. A na základě těchto čísel a vlastních propočtů jsem získala hodnoty finančních závazků, které připadají v průměru na jednoho obyvatele ve sledovaných státech. Tyto údaje jsem zpracovala do níže uvedeného grafu č. 4.4.

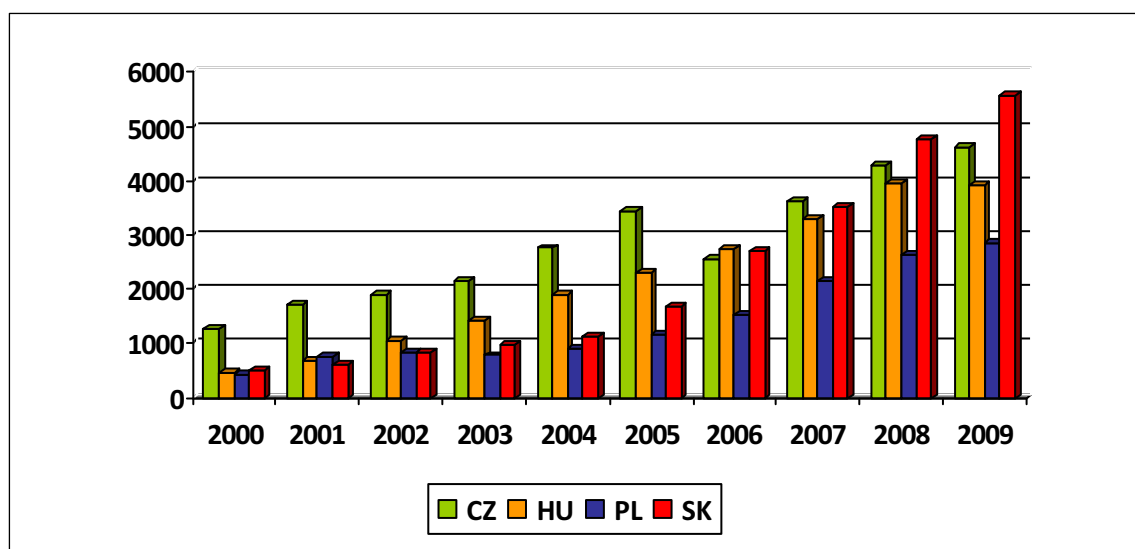
Během sledovaného desetiletého období narostly dluhy v průměru nejvíce každému občanu Slovenska. Přesto, že na jednoho obyvatele v roce 2000 připadaly finanční závazky ve výši něco mále přes 503 eur, v posledním sledovaném roce 2009 to bylo již téměř 5 566 eur. Naopak nejméně vzrostlo zatížení těmito dluhy u Poláků. Zde každý jednotlivec dlužil v roce 2000 téměř 415 eur a do roku 2009 došlo ke zvýšení finančních závazků na něco málo přes 2 835 eur.

Zmíněný graf č. 4.4 dále ukazuje, že v letech 2000 až 2005 připadalo nejvíce finančních závazků na jednoho obyvatele jednoznačně v ČR. V roce 2000 pomyslnou druhou příčku obsadilo Slovensko, třetí Maďarsko a čtvrtou potom Polsko. V roce 2001 druhá pozice patřila naopak polským jednotlivcům, třetí opět Maďarům a čtvrtá Slovákům. O rok později zastávaly jednotlivé země pořadí, tak jak jsou znázorněny za sebou v grafu (CZ, HU, PL a SK). V následujících letech 2003 až 2005 byly jednotliví občané zemí zatíženi finančními závazky v tomto pomyslném žebříčku ve všech letech ve stejném pořadí. Nejvíce, jak jsem již zmínila, lidé z ČR, následováni Maďary, Slováky a nakonec

i Poláky. V roce 2006 došlo k výměně pozice mezi českými a maďarskými občany, třetí místo zůstalo Slovákům a čtvrté potom Polákům. Předkrizový rok 2007 znamenal největší objem finančních závazků znovu pro občany ČR, dále potom pro slovenské, maďarské a nejméně polské obyvatele. V prvním krizovém roce 2008 připadalo na jednoho obyvatele každé země znovu více finančních závazků. Nejvíce ale už na Slováky, další místo potom obsadili Češi, Maďaři a poslední Poláci. Rok 2009 přinesl pokles objemu těchto dluhů na jednoho obyvatele pouze v Maďarsku, v ostatních třech sledovaných zemích objem finančních závazků na občana rostl. Nejvíce dluhů připadalo znovu na slovenské obyvatele, dále pak na ty české, maďarské a nakonec nejméně na polské.

Na základě tohoto ukazatele je tedy možné říci, že krize ovlivnila opět nejvíce občany Maďarska. Ti díky ní dokonce snížili v roce 2009 oproti roku předešlému své finanční závazky vůči věřitelům.

Graf č. 4.4 Finanční závazky domácností přepočtené na jednoho obyvatele v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v eurech)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Při porovnání údajů z grafu č. 4.4 s daty, které jsem vypočítala pro jednotlivce z celé EU, jsem zjistila, že u tohoto ukazatele se všechny čtyři sledované země pohybují poměrně hluboko pod průměrem EU (proto jsem data za EU do grafu neuváděla). Během sledovaných let 2000 až 2007 neustále rostla velikost finančních závazků přepočtená na jednoho obyvatele EU a v roce 2007 dosáhla hodnoty 18 140 eur na občana. V zemích V4 v roce 2008, jak jsem již zmínila, rostl objem těchto dluhů, průměr za celou EU však vykazoval oproti předešlému roku pokles, a to zhruba na 17 626 eur na jednu osobu.

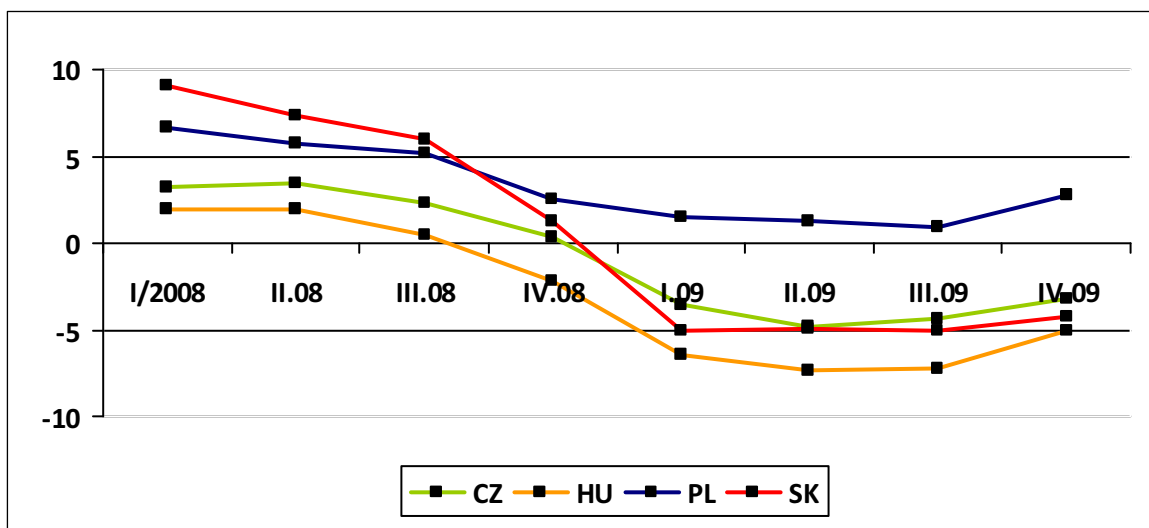
Ve druhém krizovém roce už hodnota tohoto závazku na obyvatele vzrostla na 18 134 eur, předkrizové částky však ještě nedosáhla.

4.1.3 Celkové finanční závazky domácností ve vztahu k HDP v jednotlivých zemích

Důležitým ukazatelem, který vypovídá o stavu celé ekonomiky, je hrubý domácí produkt. Já se tohoto ukazatele v této části práce také dotknu. V grafu č. 4.6 uvádím podíly finančních závazků domácností na HDP v zemích V4 a také EU. Než však začnu komentovat tento graf, uvádím pro dokreslení situace v následujícím grafu 4.5 meziroční tempa růstu HDP v jednotlivých čtvrtletích krizových roků 2008 a 2009 v daných zemích.

Z grafu 4.5 je tedy patrné, že nejvíce krize dopadla asi na Maďarsko. Největší propad zaznamenalo meziročně ve druhém čtvrtletí roku 2009 (-7,4 %). Jeho situace na konci roku 2009 byla také nejhorší v porovnání s ostatními uvedenými zeměmi. Propad oproti čtvrtému čtvrtletí roku 2008 byl -5,1 %. Do záporných hodnot temp růstu se podle grafu č. 4.5 v roce 2009 dostalo dále i Slovensko a ČR. Naopak s nejlepšími výsledky z uvedených zemí vyšlo Polsko. Během sledovaných čtvrtletí došlo v této zemi sice postupně také ke snižování tempa růstu HDP, do záporných hodnot se však ani v jednom z uvedených období nedostalo.

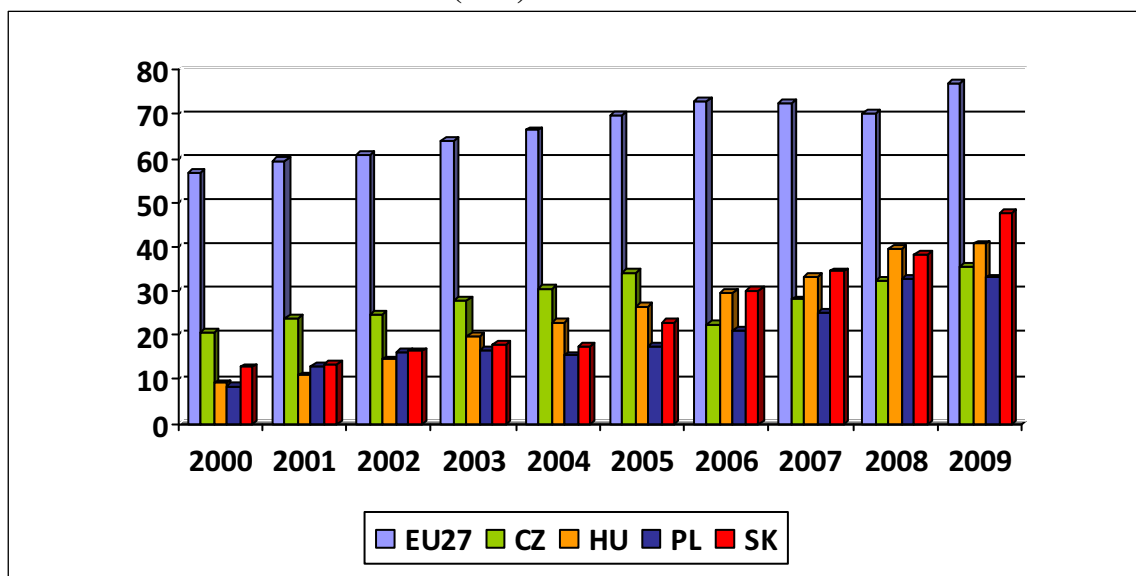
Graf č. 4.5 Tempa růstu HDP v zemích V4 v jednotlivých čtvrtletích roku 2008 a 2009 (v %)

* meziroční změny ke stejnému čtvrtletí předchozího roku, sezónně očištěné
Zdroj: OECD, zpracování: vlastní

Jak ukazuje graf č. 4.6, podíl finančních závazků domácností na HDP v jednotlivých sledovaných letech ve všech čtyřech zemích V4 téměř stále rostl. Výjimkou byla ČR v roce 2006, kdy došlo k poklesu hodnot, stejně jako v případě Slovenska v roce 2004. Ten však nebyl tak razantní. Hodnoty za celou EU vykazovaly v průběhu daného desetiletého období stálý růst pouze do roku 2006. V roce 2007 byl zaznamenán první pokles, další snížení podílu finančních závazků domácností na HDP v EU pokračovalo i v roce 2008. Rok 2009 už byl ale ve znamení opětovného zvyšování podílu daných závazků na HDP. Stejně jako u výše uvedeného podílového ukazatele v předešlé subkapitole, ani zde nedosahuje žádná ze sledovaných zemí průměru EU. Přesto, že od počátku do konce sledovaného období vzrostly podílové hodnoty jak v EU, tak i v jednotlivých zemích V4 poměrně razantně, v posledních uvedených letech (2008 a 2009) již o velkém nárůstu mluvit nemůžeme. Výjimkou je snad pouze Slovensko, kde i mezi lety 2008 a 2009 došlo k nárůstu o 6,48 p.b. Naopak nejnižší nárůst zaznamenalo Polsko.

Graf č. 4.6 Podíl finančních závazků domácností na HDP v zemích V4 a v EU v letech 2000 až 2009 (v %)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Jako poslední v této části práce bych ještě zdůraznila značný rozdíl mezi tempem růstu podílu finančních závazků na HDP, v uvedeném desetiletém období, a tempem růstu výstupu ekonomik. Zatímco podíl finančních závazků domácností na HDP v prvních sledovaných letech v zemích V4 dosahovalo hodnot „pouze“ 10 – 20 %, v roce 2009 se tyto hodnoty vyšplhaly až na 30 – 50 %. HDP jednotlivých ekonomik tak vysokých

hodnot ale rozhodně nedosahoval. Zadlužování domácností jednotlivých zemí tak rostlo rychleji než výstup jejich ekonomik a lidé žili stále více na dluh.

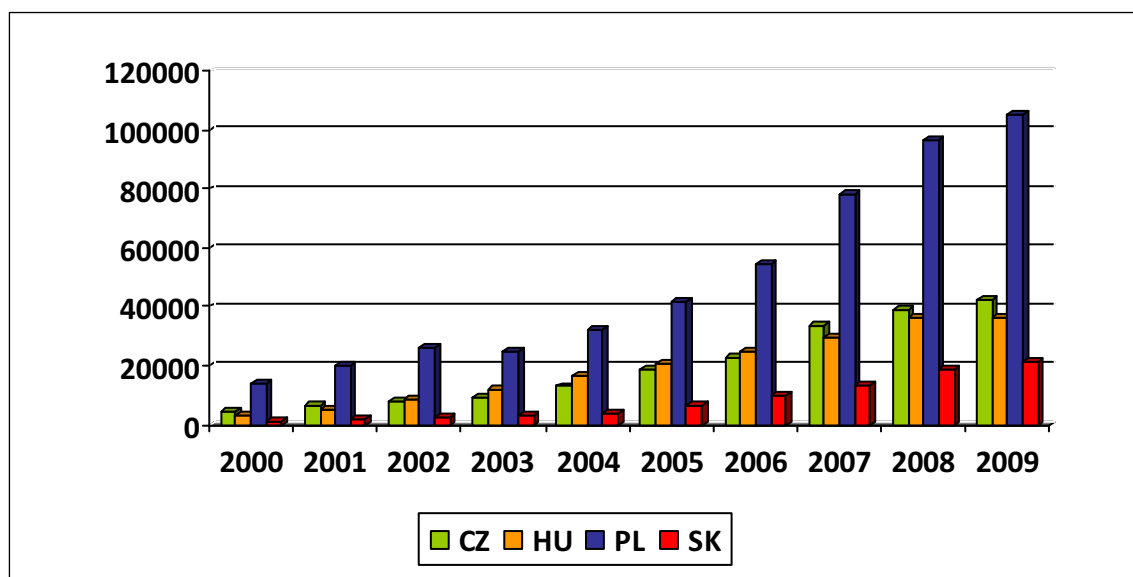
4.2 Půjčky poskytnuté domácnostem v jednotlivých zemích

4.2.1 Celkové půjčky poskytnuté domácnostem

Další ukazatel, který jsem zvolila pro popis vývoje zadluženosti jednotlivých domácností, je velikost objemu půjček poskytnutých domácnostem (dle metodiky ESA 95 jde o prostředky i ze zahraničí). Jak se tyto hodnoty vyvíjely u domácností srovnávaných zemí, ukazuje graf č. 4.7. Tento graf, stejně jako výše uvedený graf č. 4.2 ale dovoluje posoudit pouze vývoj v jednotlivých zemích mezi lety. Na základě grafu č. 4.7 lze říci, že v průběhu celých deseti sledovaných let, došlo pouze ke dvěma propadům v růstu objemu poskytnutých půjček. Pokles je možné sledovat u polských domácností mezi lety 2002 a 2003 a potom také u domácností Maďarských mezi krizovými roky 2008 a 2009.

Vzhledem k této skutečnosti si dovoluji tvrdit, že krize nejvíce ovlivnila chování maďarských domácností, které snížily v roce 2009 objem půjček vypůjčených od svých věřitelů.

Graf č. 4.7 Celkový objem půjček poskytnutých domácnostem v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v mil. eur)

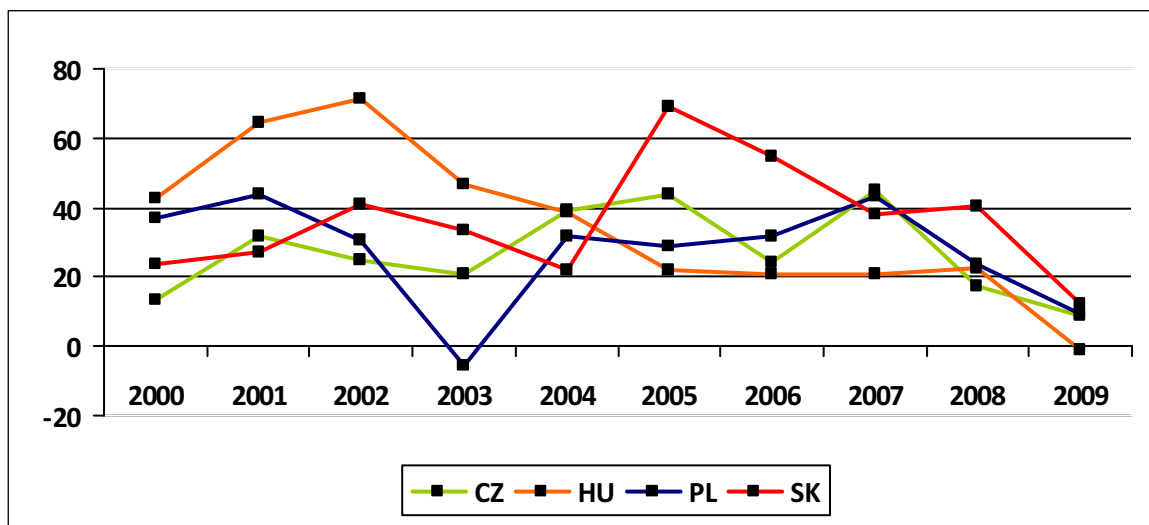

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Pro srovnání mezi jednotlivými zeměmi opět využiju hodnot tempa růstu půjček poskytovaných domácnostem. Stejně jako v předešlé subkapitole 4.1.1 uvedu do grafu č. 4.8 meziroční tempa růstu. Graf č. 4.8 ukazuje, že nejrychlejší tempa růstu mělo v počátku sledovaného období Maďarsko. Mezi lety 2001 a 2002 dokonce domácnostem narostl objem půjček o více než 71 %. V dalších letech je možné již sledovat snižující se tempa růstu objemu poskytnutých půjček domácnostem. K mírnému zvýšení došlo pouze mezi roky 2007 a 2008, ale o rok později byl zaznamenán poměrně velký pokles, a to na -0,9 %. Další tři sledované země V4 však žádný plynulý trend v průběhu uváděných let nevykazovaly. Jejich hodnoty se mezi jednotlivými lety poměrně měnily. Stejně jako maďarské, tak i slovenské domácnosti mezi roky 2007 a 2008 mírně zvýšily své tempo růstu objemu poskytnutých půjček. O rok později ale došlo ke značnému snížení tohoto tempa na 12,3 %, což je hodnota, které Slováci v průběhu celého desetiletého období nedosáhly. Proto si myslím, že je oprávněné toto snížení tempa růstu objemu půjček domácnostem přikládat důsledkům krize a obavám obyvatel z dalšího zadlužování. ČR vykazovala, mimo první rok, nejnižší tempa růstu u tohoto ukazatele dokonce v obou krizových letech (2008 i 2009). Mezi roky 2007 a 2008 to bylo 17,2 % a o rok později jen 8,6 %. V případě polských domácností to bylo podobné. Zde hodnoty, mimo období mezi lety 2002 a 2003, za poslední dva sledované roky taktéž dosáhly nejnižších úrovní. Konkrétně mezi rokem 2007 a 2008 to byla hodnota 23,5 % a mezi lety 2008 a 2009 potom už jen 9,2 %. A opět tyto poklesy mohou být přikládány důsledkům krize.

Největší dopad měla i podle tohoto ukazatele krize na maďarské domácnosti. Naopak slovenské domácnosti vykazovaly i v roce 2008 a 2009 poměrně vysoká tempa růstu objemu přijatých půjček od věřitelů.

Graf č. 4.8 Meziroční tempa růstu půjček poskytnutých domácnostem v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v %)

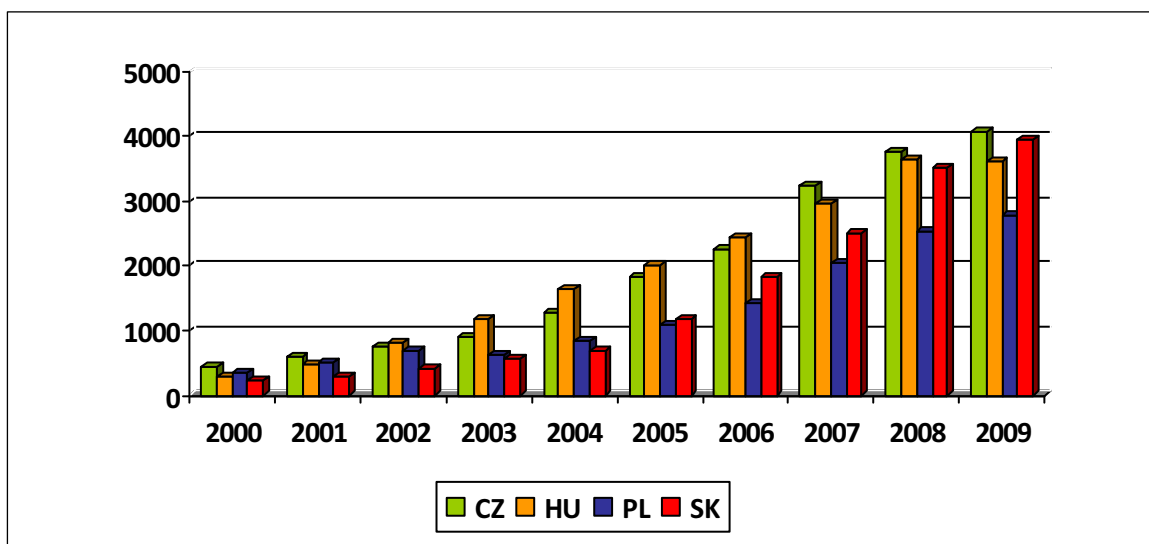
Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Další graf č. 4.9 zobrazuje vývoj poskytnutých půjček domácnostem, které jsou pro možnost srovnání mezi zeměmi přepočteny na jednoho obyvatele. V průběhu prvních dvou sledovaných let připadal největší objem půjček na jednoho obyvatele v ČR, pomyslné druhé místo patřilo polským občanům, třetí potom Maďarům a nejméně dluhů připadalo na jednoho obyvatele na Slovensku. Roky 2002 až 2004 znamenaly výměnu na první a druhé pozici, tedy mezi českými a maďarskými jednotlivci. V roce 2005 a 2006 připadal největší objem půjček na maďarské občany, dále potom na Čechy, Slováky a nejméně pak na Poláky. V posledním roce před krizí (2007) se objem půjček poskytnutých domácnostem, přepočtených na jednoho občana, zvýšil ve všech zemích V4. Nejvíce měl v průměru půjčeno občan ČR, dále potom každý obyvateľ Maďarska, Slovenska a nejméně Polska. V roce 2008 došlo k růstu výše objemu půjček opět ve všech sledovaných zemích. Pozice v pomyslném žebříčku zůstaly také stejné. V roce 2009, jak je z grafu č. 4.9 patrné, se situace v jednotlivých zemích změnila. Největší objem půjček na obyvatele sice zůstal ČR, další největší množství půjček však měl v průměru každý slovenský občan, dále potom lidé z Maďarska a nejméně v roce 2009 dlužil na půjčkách v průměru každý občan Polska.

Mírný pokles objemu půjček na jednoho obyvatele Maďarska v roce 2009 opět přisuzují krizi, a protože je to znovu jediný propad mezi sledovanými zeměmi, lze říci, že krize nejsilněji ovlivnila právě maďarské občany. Naopak největší růst objemu půjček na jednoho obyvatele v roce 2008 a 2009 stejně jako u předchozího ukazatele vykazovalo i přes krizi Slovensko. Bylo tedy dle těchto ukazatelů zasaženo asi nejméně.

Údaje pro EU, tedy průměrnou výši půjček poskytnutou jednomu obyvatele EU, jsem do grafu č. 4.9, stejně jako výše do grafu č. 4.4, neuváděla. Důvodem jsou opět mnohem vyšší hodnoty než v zemích V4, které by graf opět znehodnotily. V roce 2000 připadal na jednoho obyvatele EU objem půjček ve výši asi 9 691 eur. V dalších letech tato hodnota neustále narůstala a pro rok 2007 dosáhla částky něco málo přes 16 452 eur. Rok 2008 znamenal snížení celkového objemu půjček přepočteného na jednoho obyvatele EU na zhruba 16 053 eur. V roce 2009 už ale došlo opět k růstu této hodnoty, na téměř 16 489 eur. Což je jen asi o 37 eur více než dlužil v průměru každý občan EU v roce 2007.

Graf č. 4.9 Celkový objem půjček poskytnutých domácnostem přepočtený na jednoho obyvatele v zemích V4 a EU v letech 2000 až 2009 (v eurech)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

4.2.2 Krátkodobé a dlouhodobé půjčky poskytované domácnostem v jednotlivých zemích

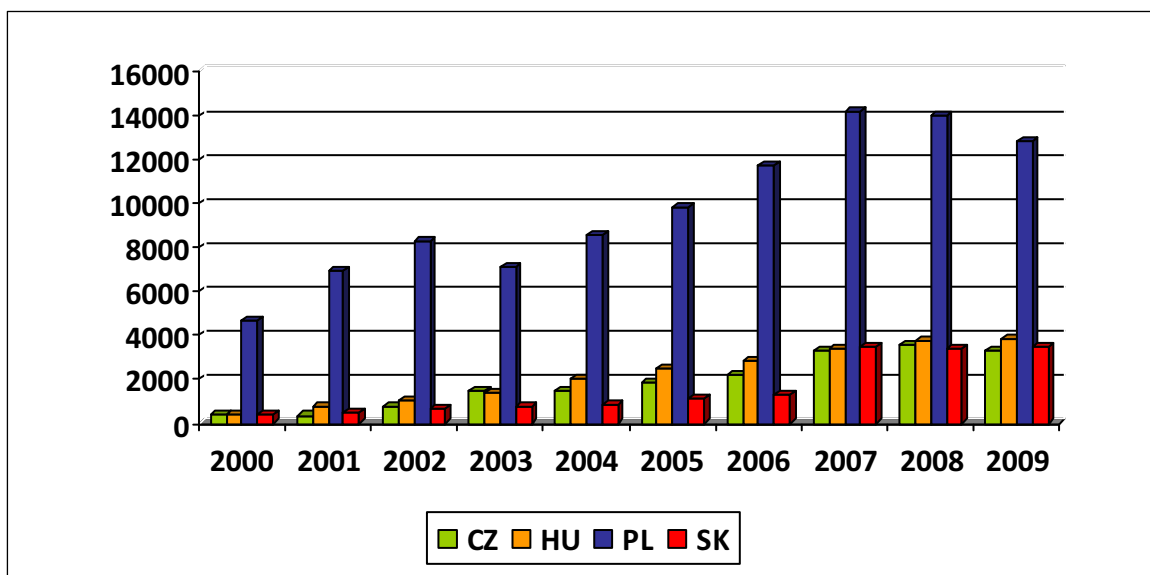
V textu předešlé subkapitoly jsem zatím psala o půjčkách jako jedné hodnotě. Půjčky poskytované domácnostem však můžeme rozdělit např. na půjčky, které jsou obyvatelům poskytovány na dobu kratší než jeden rok (krátkodobé) nebo půjčky, které občané splácejí déle než jeden rok (dlouhodobé). A na základě tohoto členění budu také dál zadluženost domácností v zemích V4 popisovat.

Jako první jsem pro srovnávání zvolila krátkodobé půjčky. Nejdříve tedy v grafu č. 4.10 opět uvádím celkové objemy těchto půjček v zemích V4. Na první pohled je jasné

patrné, že největší objem krátkodobých půjček byl po celou sledovanou dobu poskytován v Polsku. K propadu došlo v této zemi oproti roku předešlému v roce 2003. V roce 2007 pak dosáhly krátkodobé půjčky poskytované domácnostem svého dosavadního maxima, tedy hodnoty téměř 14 115 mil. eur. V roce 2008 se však objem těchto půjček snížil na 14 006 mil. eur. O rok později dokonce na 12 759 mil. eur. Zde je tedy patrné, že si lidé jak v roce 2008, tak i v roce 2009 půjčovali méně. České domácnosti vykazovaly ve sledovaném desetiletém období růst objemu půjček. Téměř zanedbatelné propady přišly v roce 2001 a 2004. Větší je potom vidět v posledním sledovaném roce, kdy došlo ke snížení objemu poskytnutých krátkodobých půjček domácnostem oproti roku 2008 téměř o 228 mil. eur. Poslední dvě sledované země, Maďarsko a Slovensko, během celých deseti uváděných let nezaznamenaly jediné snížení objemu těchto půjček poskytovaných občanům. Jejich zadluženost těmito dluhy tedy neustále ve sledovaných letech narůstala.

V tomto případě je tedy nejvíce krizí zasaženou zemí Polsko, respektive jeho domácnosti, kterým klesl objem přijatých půjček jak v roce 2008, tak v roce 2009. Další nejvíce zasažené domácnosti byly asi ty české, které si oproti roku 2008 půjčili méně v roce 2009. Naopak nejméně podle hodnot o krátkodobých půjčkách ovlivnila krize maďarské a slovenské domácnosti.

Graf č. 4.10 Celkový objem krátkodobých půjček poskytnutých domácnostem v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v mil. eur)

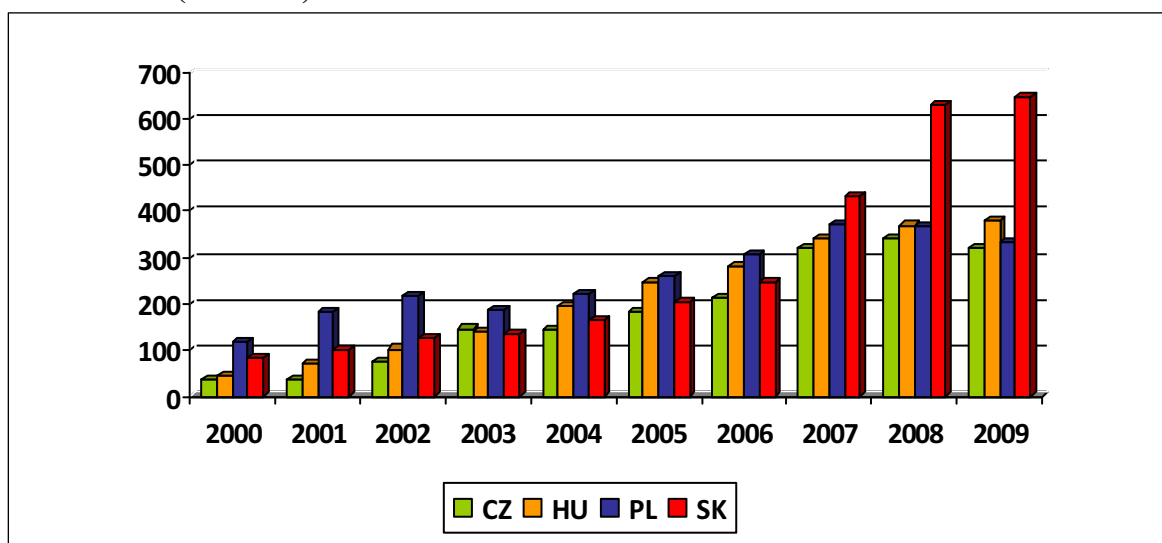

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Jaký objem krátkodobých půjček připadal v průměru na každého občana z uvedených zemí, o tom vypovídá graf č. 4.11. Je z něj patrné, že do roku 2006 měli z krátkodobých půjček nejvíce prostředků půjčeno polští občané. Od roku 2007 toto prvenství převzali Slováci, kterým objem těchto půjček narostl v posledních třech sledovaných letech poměrně rychle. Polští jednotlivci potom v roce 2007 dlužili jako druzí nejvíce na krátkodobých půjčkách a v roce 2008 a 2009 za sebou nechali už dokonce jen české občany. V letech 2008 a 2009 Poláci ale vždy oproti předchozímu roku mírně snížili objem krátkodobých půjček vůči svým věřitelům. Zatímco slovenští občané první tři sledované roky dlužili po polských jednotlivcích největší objem prostředků v této skupině půjček, v roce 2003 dlužili vůbec nejméně v rámci sledované V4. Další tři sledované roky dlužili po českých občanech nejméně, ale v roce 2007 až 2009 slovenským obyvatelům narostl v průměru na každého občana dluh tak vysoko, že značně přesáhly objem krátkodobých půjček u ČR, Polska i Maďarska. Pro české občany znamenaly sledované roky, s výjimkou roku 2003, nejnižší zatížení krátkodobými půjčkami na jednoho obyvatele oproti zbývajícím třem zemím V4. V roce 2009 dokonce každý Čech dlužil na krátkodobých půjčkách o asi 25 eur méně než v roce předchozím.

I po přepočtu objemu krátkodobých půjček na jednoho obyvatele každé země je možné říci, že nejvíce ovlivnila krize polské a dále pak české obyvatele a nejméně opět slovenské a maďarské.

Graf č. 4.11 Celkový objem krátkodobých půjček poskytnutých domácnostem přepočtený na jednoho obyvatele v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v eurech)

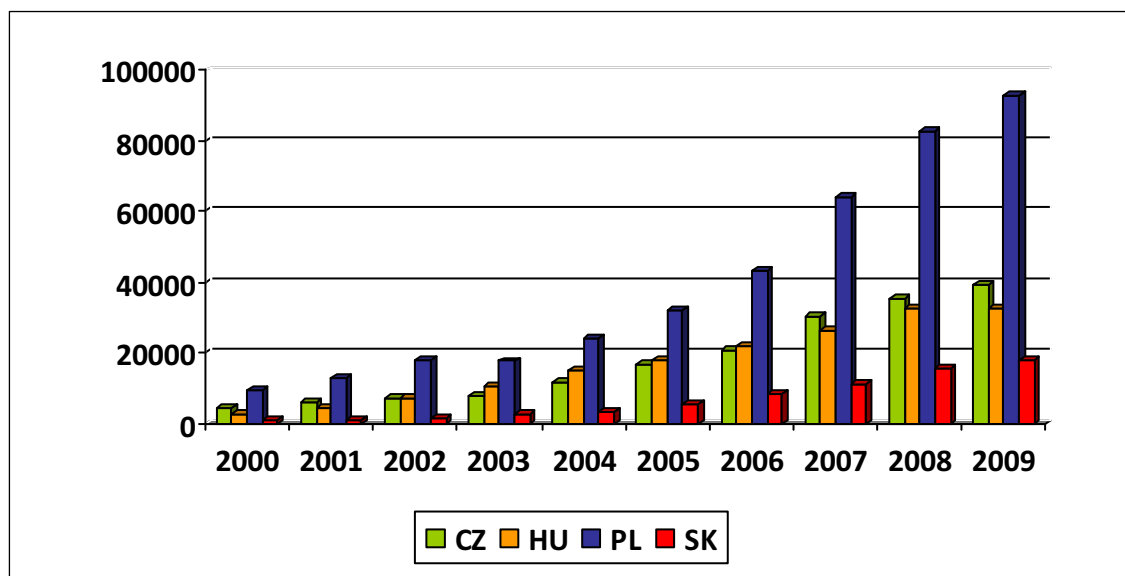

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Další kategorií půjček poskytovaných domácnostem jsou půjčky s dobou splatnosti delší než jeden rok, a právě jimi se budu zabývat v následující části práce. Graf č. 4.12 ukazuje vývoj těchto půjček od roku 2000 do roku 2009 opět v zemích V4. Největší objem prostředků poskytovali věřitelé během sledovaného období polským domácnostem. K jedinému mírnému poklesu objemu dlouhodobých půjček došlo oproti předchozímu roku v roce 2003. V dalších letech již půjčené prostředky stále narůstaly. Dále bylo na dobu déle než jeden rok nejvíce prostředků během uváděných let poskytnuto českým a maďarským domácnostem. V době krize, konkrétně v roce 2009, to byly právě maďarské domácnosti, u kterých byl zaznamenán pokles celkového objemu poskytnutých dlouhodobých půjček. Poslední zemí, o které jsem se zde zatím nezmínila, je Slovensko. Jeho domácnosti si v celkovém objemu prostředků půjčovaly během let sice nejméně, ale výše těchto dluhů také stále narůstala i přes příchod krize.

V oblasti dlouhodobých půjček krize zasáhla asi nejvíce maďarské domácnosti, kterým klesl v roce 2009 objem přijatých půjček oproti roku předešlému. Domácnosti ostatních zemí přijaté dlouhodobé půjčky naopak i přes krizi navyšovaly.

Graf č. 4.12 Celkový objem dlouhodobých půjček poskytnutých domácnostem v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v mil. eur)

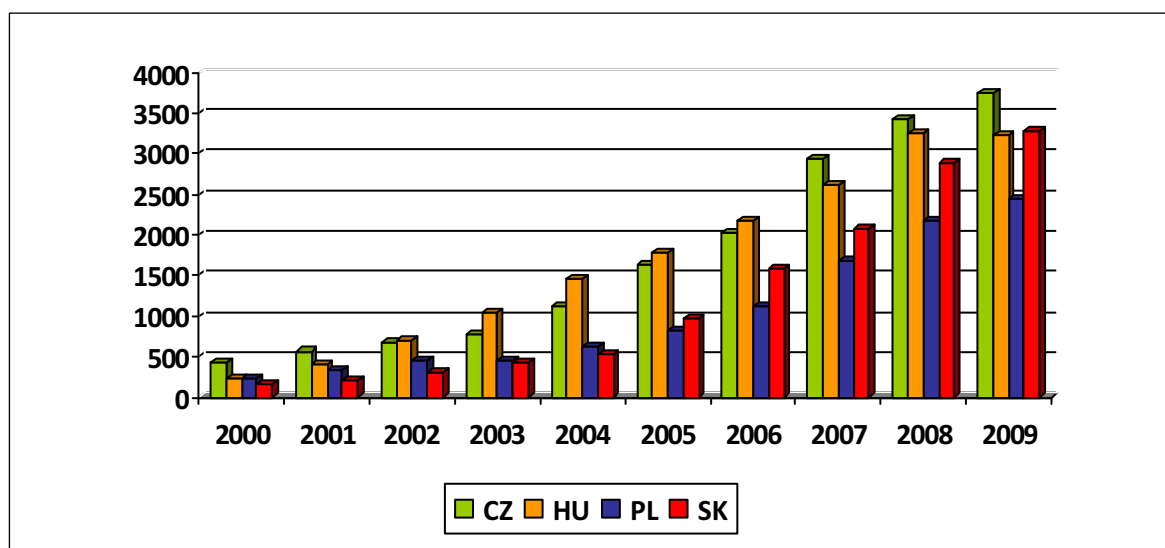
Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Pro posouzení, v jaké pozici se jednotlivé domácnosti v daných zemích nacházejí, jsem opět zvolila přepočítání dlouhodobých půjček určených domácnostem na jednoho občana každé země. Tuto situaci dokládá graf č. 4.13. Přesto, že předchází graf č. 4.12

ukazoval, že největší objem prostředků bylo poskytnuto polským domácnostem, díky velkému počtu obyvatel v této zemi je zatížení dlouhodobými půjčkami u jednotlivců v porovnání s dalšími zeměmi v grafu od roku 2005 nejvyšší. Předchozích pět sledovaných let toto zatížení bylo druhé nejvyšší. Slovenským domácnostem byl v porovnání se zbylými státy V4, jak jsem již uváděla výše, poskytován během deseti sledovaných let nejmenší objem dlouhodobých půjček. Také v přepočtu na jednoho obyvatele si až do roku 2004 udržovali slovenští občané nejmenší zatížení těmito dluhy. V dalších letech však objem dlouhodobých půjček poskytnutých právě Slovákům neustále narůstal. A v roce 2009, kdy krize podle výše uvedeného graf č. 4.5 zastihla i Slovensko, dlužil v průměru každý Slovák téměř 3 300 eur, což je druhá nejvyšší hodnota u porovnávaných zemí. Nejvíce v letech 2000 až 2009 dlužili v průměru Češi a Maďaři. Ale zatímco českým jednotlivcům dluh z dlouhodobých půjček neustále narůstal, těm maďarským v roce 2009 dokonce oproti předchozímu roku mírně klesl. Tím se v roce 2009 stali ve srovnání se zbylými třemi zeměmi V4 druhými s nejmenší zátěží z dlouhodobých půjček.

I přepočet dlouhodobých půjček na jednoho obyvatele dokazuje, že nejvíce ovlivnila krize chování maďarských domácností a ti tak dokonce v roce 2009 mírně snížili své zatížení těmito půjčkami. Naopak slovenské domácnosti i v roce 2008 a 2009 navyšovaly objem přijatých půjček asi nejvíce ze všech sledovaných zemí.

Graf č. 4.13 Celkový objem dlouhodobých půjček poskytnutých domácnostem přepočtený na jednoho obyvatele v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v eurech)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

Nakonec této části práce bych chtěla ještě zdůraznit, že krátkodobě dluží největší objem půjček slovenští občané a o něco málo, s výjimkou posledního roku, také polští obyvatelé. Naproti tomu nejvíce dluhů s dobou splatnosti delší než jeden rok připadá v průměru na jednoho občana ČR a také Maďarska.

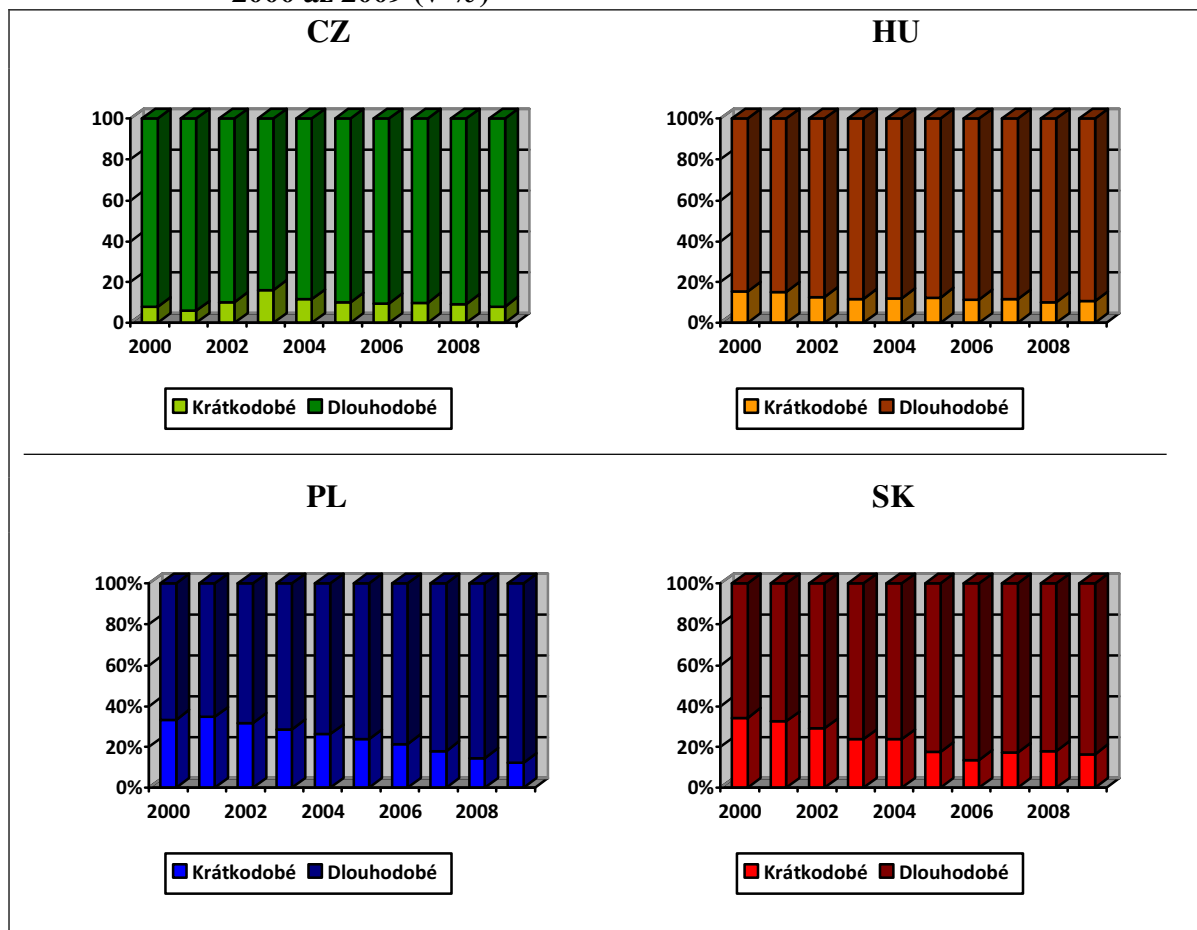
4.2.3 Vztah mezi krátkodobými a dlouhodobými půjčkami poskytovanými domácnostem v jednotlivých zemích

O tom, že celkový objem půjček i půjček krátkodobých a dlouhodobých se ve sledovaných zemích v uvedených letech, až na výjimky, zvyšoval, jsem psala výše. Dále mě ale zajímá, jestli krize, která jednotlivé země postihla, měla vliv na změnu podílu krátkodobých a dlouhodobých půjček na celkovém objemu těchto závazků u domácností. Proto jsem provedla příslušné výpočty a data shrnula do grafů na obrázku č. 4.1. První z grafů na tomto obrázku, který je zbarven do zelených barev, udává hodnoty pro ČR, respektive jejích jednotlivých občanů. Krátkodobé půjčky se na celkovém objemu půjček poskytnutých v průměru každému českému občanu v roce 2000 podílely 7,8 %. V roce následujícím došlo k propadu zhruba o 2 p.b., rok poté však krátkodobé půjčky zvýšily svůj podíl na 10,1 % a v roce 2003 dokonce na 16,1 %. Od té doby se ale začal zvyšovat podíl dlouhodobých půjček na celkovém objemu poskytnutých půjček. Ty krátkodobé tak postupně ztrácely na významu. V roce 2007 představovaly z celkových půjček 9,8 %, o rok později 9,1 % a v roce 2009 dosáhly už jen na podíl 7,9 %, což je téměř stejná hodnota, jako před deseti lety. O něco málo více se na celkovém objemu poskytnutých půjček občanům podílely krátkodobé půjčky v Maďarsku. Zde se hodnoty z počátečního podílu 15,3 % v roce 2000 dostaly do roku 2009 na podíl 10,6 %. Stále většího podílu dosahují tedy logicky dlouhodobé půjčky. Ani zde však v období krize k žádným velkým výkyvům nedošlo. Vývoj bych spíše označila za poměrně plynulý. Třetí z grafů na obrázku č. 4.1 ukazuje hodnoty pro obyvatele Polska. Tady podíl krátkodobých půjček na celkovém objemu poskytnutých půjček, stejně jako v Maďarsku, během sledovaných let neustále klesal. Jedinou výjimkou byl druhý sledovaný rok, kdy došlo k mírnému zvýšení podílu. I zde tedy nabíraly na síle dlouhodobé půjčky. V době krize se však tempo jejich nárůstu zvýšilo jen minimálně a v grafu tato skutečnost ani patrná není. Poslední ze sledovaných zemí je Slovensko. I zde je patrné od roku 2000 stálé zvyšování podílu dlouhodobých půjček, to však bylo přerušeno v roce 2007 nárůstem krátkodobých půjček oproti předchozímu roku téměř o 4 p.b. Do dalšího roku (2008) podíl krátkodobých půjček ještě

narostl, ale už ne tak významně. Růst už byl pouze o 0,7 p.b. Poslední sledovaný rok se ale vrátil k původnímu trendu, a to tedy k růstu podílu dlouhodobých půjček. Je tedy otázkou, zda toto opětovné snižování podílu krátkodobých půjček u slovenských občanů není zapříčiněno právě krizí.

Obrázek č. 4.1 tedy jednoznačně ukazuje, že během celých deseti sledovaných let ve všech čtyřech zemích převyšoval podíl dlouhodobých půjček poskytnutých domácnostem nad těmi krátkodobými. Dlouhodobé půjčky vždy dosáhly podílu nejméně 65 %.

Obrázek č. 4.1 Podíl krátkodobých a dlouhodobých půjček na celkovém objemu půjček přepočtených na jednoho obyvatele v zemích V4 v letech 2000 až 2009 (v %)

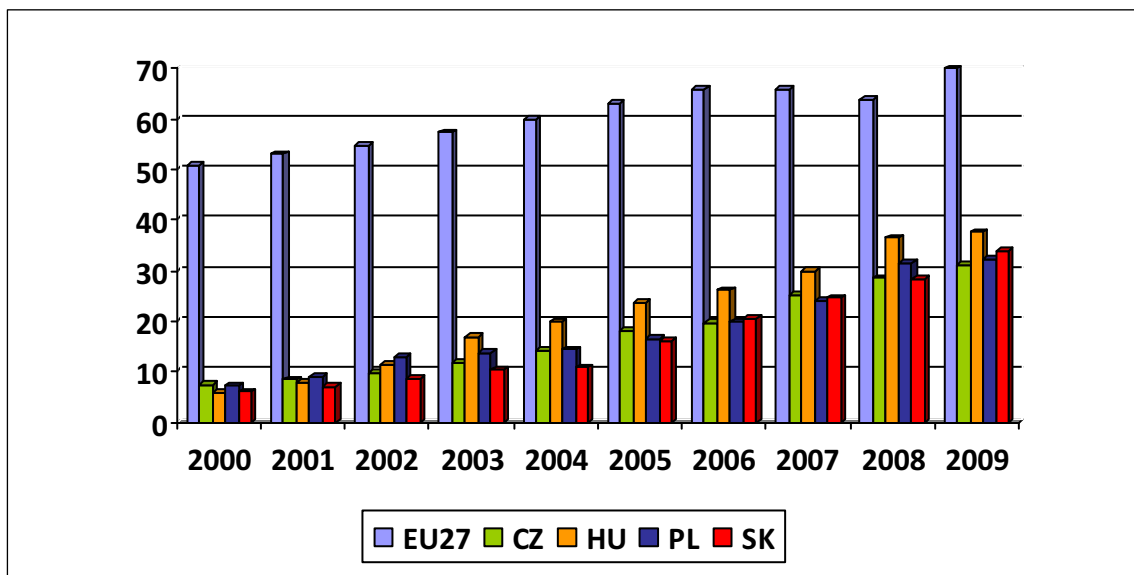
Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

4.2.4 Půjčky poskytnuté domácnostem ve vztahu k HDP jednotlivých zemích

Posledním ukazatelem, který jsem si pro tuto práci zvolila, je podíl celkových půjček poskytnutých domácnostem na HDP. Vzhledem k tomu, že jde opět o podílový ukazatel, srovnání v grafu č. 4.11 není jen mezi zeměmi V4, ale také vůči průměru za celou

EU. Přesto, že se v průběhu sledovaných let všechny čtyři země pomalu přibližovaly průměru EU, stále si i do roku 2009 udržely poměrně dost velký odstup. Nejvíce se k hodnotě za EU do roku 2009 přiblížilo Maďarsko přesto, že v roce 2000 bylo podílu pro unii nejdále ze zemí V4. Během celých deseti let podíl půjček poskytnutých domácnostem na HDP neustále rostl. V posledním sledovaném roce sice došlo také k růstu, v grafu č. 4.11 však pozorovatelný téměř není. Ani v dalších třech sledovaných zemích V4 nedošlo během desetiletého období k jedinému poklesu podílu tohoto ukazatele. Sledovat je možné v období krize opět jen mírné zpomalení nárůstu podílu půjček poskytnutých domácnostem v zemích V4 na jejich HDP. Nesmím ale zapomenout na vývoj hodnot dokládající situaci v EU v rámci této problematiky. Zde graf č. 4.11 ukazuje, že k poklesu podílu půjček na HDP došlo. První snížení v roce 2007 bylo sice jen minimální (asi o 0,2 p.b.), další nebylo také nijak veliké, ale už je patrné lépe. K tomuto druhému propadu došlo hned v roce dalším (2008) a tentokrát o téměř 2 procentní body. Rok 2009 již byl ale ve znamení opětovného růstu podílu poskytnutých půjček sektoru domácností na HDP.

Graf č. 4.11 Podíl celkových půjček poskytnutých domácnostem na HDP v zemích V4 a v EU v letech 2000 až 2009 (v %)

Zdroj: Eurostat, zpracování: vlastní

4.3 Dílčí shrnutí

V této kapitole jsem se pokusila nastínit vývoj zadluženosti nejen v ČR, ale i v dalších vybraných zemích. Byly jimi Maďarsko, Polsko a Slovensko. Některé ukazatele jsem doplnila ještě o data za celou EU. Hlavním cílem však bylo na základě získaných hodnot posoudit, zda krize ovlivnila chování a myšlení domácností, a zda si tedy půjčovaly méně.

Podle ukazatelů o celkových finančních závazcích domácností ovlivnila světová krize asi nejvíce chování obyvatel Maďarska. Ti totiž jako jediní zaznamenali v roce 2009 oproti předešlému roku pokles objemu těchto závazků a meziroční tempo růstu dosáhlo hodnoty -1,2 %. Ostatním zemím se tempo růstu těchto závazků oproti většině předchozích období také snížilo, poklesy však nebyly tak hluboké. Nejlépe dle tohoto ukazatele dopadly domácnosti Slovenska. Dalším ukazatelem, který jsem pro srovnání vybrala, byly celkové objemy půjček poskytované domácnostem. Z tohoto pohledu dopadly asi nejhůře opět maďarské domácnosti. Naopak nejlépe znovu ty slovenské. Půjčky poskytované domácnostem se však dají členit na krátkodobé a dlouhodobé. Z hlediska těch krátkodobých největší mírou krize dopadla na polské domácnosti, kterým se snížil objem krátkodobě vypůjčených prostředků v roce 2008 i v roce 2009. V roce 2009 zaznamenaly snížení objemu přijatých krátkodobých půjček ale i české domácnosti. Naopak slovenské a maďarské domácnosti zaznamenaly růst. U objemu dlouhodobých půjček však mírný propad opět postihl maďarské domácnosti. Největší nárůst byl patrný u slovenských domácností.

Z celkového pohledu ovlivnila, ve smyslu snižování zadluženosti, krize nejvíce maďarské domácnosti. Další dvě místa bych přiřadila ČR a Polsku. Domácnostmi, které vliv krize zaznamenaly naopak asi nejméně, byly ty slovenské. Při porovnávání s průměrem EU potom všechny čtyři země V4 zůstávaly pod těmito hodnotami. Jedinou výjimkou byl ukazatel podílu finančních závazků domácností na celkových závazcích země. I zde sice země do roku 2004 nedosahovaly průměrných hodnot EU, v roce 2005 jej však jako první překročila ČR, v roce 2006 Slovensko. Do roku 2009 už pak pod průměrem EU zůstalo pouze Maďarsko.

5 Závěr

Pro zpracování této diplomové práce jsem si zvolila propojení dvou, v poslední době, aktuálních a diskutovaných témat. Jde o zadluženost domácností v ČR a světovou finanční krizi, která se i přesto, že vznikla v USA, postupně rozšířila v podstatě do všech zemí světa.

Cílem mé práce bylo popsat vývoj zadluženosti českých domácností a následně na srovnatelných datech posoudit a srovnat, zda světová finanční krize ovlivnila zadlužování domácností nejen v ČR, ale i v dalších vybraných zemích. Těmito zvolenými zeměmi bylo Maďarsko, Polsko a Slovensko (země Visegrádské čtyřky). Některé vybrané ukazatele jsou doplněny i o srovnání s EU.

V první kapitole jsem se věnovala světové ekonomické krizi. Nejdříve jsem krátce nastínila obecné modely finančních krizí a dále jsem uvedla příčiny, které vyvolaly její vznik. Další část práce je pak věnována samotnému vývoji krize v USA v letech, které jí byly zasaženy.

Druhá kapitola je zaměřena na vývoj zadluženosti českých domácností. Jako první jsou zde uvedeny důvody zadlužování českých občanů, rizika spojená se zadlužováním domácností a také údaje týkající se osobního bankrotu. Následně jsem již popisovala samotný vývoj zadluženosti českých domácností. Nejdříve tedy celkové zadlužení a dále potom podrobněji vývoj zadluženosti v rámci dvou největších skupin půjček (hypoteční a spotřebitelské úvěry), které jsou domácnostem poskytovány.

Třetí kapitola se již zaměřuje na vývoj zadluženosti domácností ve vybraných zemích a srovnává vliv krize na domácnosti těchto zemí. Na základě použitých ukazatelů o celkových finančních závazcích domácností v zemích V4 usuzuji, že světová krize nejvíce ovlivnila chování obyvatel Maďarska. Jen jim totiž v roce 2009 oproti roku předešlému meziročně poklesl objem těchto závazků, a to o -1,2 %. Ostatní země se se snižujícím tempem růstu daných závazků setkaly také, oproti většině předešlých období ale tyto poklesy nebyly tak značné (v ČR to bylo o 9,4 a v Polsku o 7,4 %). Nejlépe dle tohoto ukazatele dopadly slovenské domácnosti (meziroční pokles o 17,4 %). Další ukazatel, který jsem pro komparaci vybrala, byly půjčky poskytované domácnostem. Z tohoto pohledu dopadly asi nejhůře opět maďarské domácnosti. Naopak nejlépe znovu ty slovenské. Tyto půjčky ale lze rozdělit ještě na krátkodobé a dlouhodobé. Z pohledu těch krátkodobých půjček největší mírou krize ovlivnila domácnosti v Polsku, kterým se snížil objem takto půjčených prostředků v roce 2008 i v roce 2009. V roce 2009 bylo snížení objemu poskytnutých půjček zaznamenáno také u českých domácností. Naopak

slovenské a maďarské domácnosti zaznamenaly růst objemu poskytnutých půjček. Mírný propad objemu poskytnutých prostředků byl však zaznamenán znovu u maďarských domácností v případě dlouhodobých půjček. Největší nárůst objemu dlouhodobých půjček na druhou stranu bylo možné sledovat u slovenských domácností. Z celkového hlediska ovlivnila krize, ve smyslu snižování zadluženosti, tedy zřejmě nejvíce maďarské domácnosti. Následná místa bych pak přiřadila domácnostem českým a polským. Naopak domácnosti, o kterých by se dalo říci, že byly zasaženy nejméně, byly ty slovenské. U některých ukazatelů jsem také použila hodnoty vypovídající o situaci v EU jako celku. Při porovnání s těmito daty se vždy všechny čtyři srovnávané země pohybovaly pod průměrem EU. Výjimkou byl ukazatel podílu finančních závazků domácností na celkových závazcích země. Ani zde sice země do roku 2004 nedosahovaly průměrných hodnot EU, v roce 2005 jej však jako první překročila ČR, v roce 2006 Slovensko. Do roku 2009 už pak pod průměrem EU zůstalo pouze Maďarsko.

Jednotlivé země a jejich domácnosti byly krizí zasaženy v různé míře, a proto se s jejími důsledky budou v těchto zemích vyrovnávat rovněž různě dlouhou dobu. Někde to bude doba poměrně krátká, jinde půjde možná o řadu let. Důležité proto je, abychom si všichni z této krize vzali ponaučení do budoucna.

Seznam použité literatury

Monografie:

- [1] DVOŘÁK, Pavel. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize*. Praha : C. H. Beck, 2008. 343 s. ISBN 978-80-7400-075-1

- [2] HELÍSEK, Mojmír. *Měnové krize : (empirie a teorie)*. 1. vyd. Praha : Professional Publishing, 2004. 180 s. ISBN 80-86419-82-7

- [3] KAŠPAROVSKÁ, Vlasta. *Banky a komerční obchody*. Kravaře : MARREAL SERVIS, s.r.o., 2010. 172 s. ISBN 978-80-254-6779-4

- [4] KLVAČOVÁ, Eva; MRÁČEK, Karel; MALÝ, Jiří; WAWROSZ, Petr; SEREGHYOVÁ, Jana. *Světová ekonomická krize: příčiny, projevy, perspektivy*. Praha : Professional publishing, 2009. 101 s. ISBN 978-80-7431-012-6

- [5] PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*. Praha : Oeconomica, 2007. 338 s. ISBN 978-80-245-1180-1

- [6] REVENDA, Zbyněk; MANDEL, Martin; KODERA, Jan; MUSÍLEK, Petr; DVOŘÁK, Petr; BRADA, Jaroslav. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. Praha : MANAGEMENT PRESS, 2000. 634 s. ISBN 80-7261-031-7

- [7] SHILLER, Robert. *Investiční horečka, iracionální nadšení na kapitálových trzích*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2010. 296 s. ISBN 978-80-247-2482-9

Internetové zdroje:

- [1] 15-Year Fixed-Rate Mortgages Since 1991. Freddie Mac [online], 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z www : <<http://www.freddiemac.com/pmms/pmms15.htm>>
- [2] 30-Year Fixed-Rate Mortgages Since 1971. Freddie Mac [online], 2011 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z www : <<http://www.freddiemac.com/pmms/pmms30.htm>>
- [3] ANTOŠ, Ondřej. Analýza zadluženosti českých domácností. Měšec.cz [online], 2005 [cit. 2011-02-13]. Dostupné z www : <http://i.iinfo.cz/urs-att/Mesec_cz-studie_o_zadluzenosti_ceskych_domacnosti-113015889801607.pdf>
- [4] Čtvrtletní změna HDP v USA. Euroekonom.cz s [online], 2011 [cit. 2011-06-08]. Dostupné z www : <<http://www.euroekonom.cz/grafy-svet.php>>
- [5] Discount rate. Board of Governors of the Federal Reserve Systém [online], 2011 [cit. 2011-05-10]. Dostupné z www : <<http://www.federalreserve.gov/azindex.htm#i>>
- [6] DORŇÁK, Ondřej. Řešení krize a recese : Vládní zásahy USA a EU. Investujeme.cz [online], 2009 [cit. 2010-11-09]. Dostupné z www : <<http://www.investujeme.cz/clanky/reseni-krize-a-recese-vladni-zasahy-usa-a-eu/>>
- [7] Dow Jones index. Msn.money [online], 2010 [cit. 2010-11-10]. Dostupné z www : <<http://moneycentral.msn.com/investor/charts/chartdl.aspx?PT=10&compsyms=&D4=1&DD=1&D5=0&DCS=2&MA0=0&MA1=0&CP=1&C5=1&C5D=1&C6=2000&C7=12&C7D=1&C8=2010&C9=-1&CF=4&D1=1&D7=&D6=&showchartbt=Redraw+chart&symbol=%24indu&nocookie=1&SZ=1>>
- [8] DUBSKÁ, Drahomíra. Úspory a zadluženost: ocitly se české domácnosti v dluhové pasti? ČSÚ [online], 2008 [cit. 2011-03-17]. Dostupné z www : <[http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/95003FC025/\\$File/115108k01.pdf](http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/t/95003FC025/$File/115108k01.pdf)>

- [9] Financial balance sheets. European Commission [online], 2011 [cit. 2011-04-26]. Dostupné z [www : <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database>](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database)
- [10] Gross domestic product. OECD.StatExtracts [online], 2011 [cit. 2011-06-05]. Dostupné z [www : <http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=29790>](http://stats.oecd.org/Index.aspx?QueryId=29790)
- [11] Home Price Index. Standard&Poor's [online], 2010 [cit. 2011-05-20]. Dostupné z [www : <http://www.standardandpoors.com/indices/sp-case-shiller-home-price-indices/en/eu/?indexId=spusa-cashpidff--p-us---->](http://www.standardandpoors.com/indices/sp-case-shiller-home-price-indices/en/eu/?indexId=spusa-cashpidff--p-us---->)
- [12] Inflation. United States Department of Labor [online], 2011 [cit. 2010-06-07]. Dostupné z [www : < http://www.bls.gov/bls/inflation.htm>](http://www.bls.gov/bls/inflation.htm)
- [13] JAKUBÍK, Petr. Zadlužování tuzemských domácností je výrazně pod průměrem evropské patnáctky. ČNB [online], 2007 [cit. 2011-03-16]. Dostupné z [www : < http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2007/cl_07_070712.html>](http://www.cnb.cz/cs/verejnost/pro_media/clanky_rozhovory/media_2007/cl_07_070712.html)
- [14] Kurz EUR/USD. Kurzy.cz [online], 2008 [cit. 2010-10-11]. Dostupné z [www : < http://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?A=G&m1=EUR&m2=USD&T=0&V=2&od=03.01.2005&do=31.12.2008>](http://www.kurzy.cz/kurzy-men/kurzy.asp?A=G&m1=EUR&m2=USD&T=0&V=2&od=03.01.2005&do=31.12.2008)
- [15] Letargie spotřebitelů v USA : utrácení nejméně za 28 let. tyden.cz [online], 2009 [cit. 2010-11-13]. Dostupné z [www : <http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet/letargie-spotrebitelu-v-usa-utraceji-nejmene-za-28-let_109863.html>](http://www.tyden.cz/rubriky/byznys/svet/letargie-spotrebitelu-v-usa-utraceji-nejmene-za-28-let_109863.html)
- [16] MAŠEK, František. Hypoteční úvěry: lepší už to nebude? Peníze.cz [online], 2011 [cit. 2011-05-12]. Dostupné z [www : <http://www.penize.cz/hypoteky/204751-hypotecni-uvery-lepsi-uz-to-nebude>](http://www.penize.cz/hypoteky/204751-hypotecni-uvery-lepsi-uz-to-nebude)

- [17] MENŠÍKOVÁ, Stanislava. Vývoj insolvenčí v České republice v dubnu 2011. Creditreform [online], 2011 [cit. 2011-06-01]. Dostupné z www : <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110503_TZ_vyvoj_insolvenci_04_201110738.pdf>

- [18] NASDAQ. Google finance [online], 2010 [cit. 2010-11-10]. Dostupné z www : <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110503_TZ_vyvoj_insolvenci_04_201110738.pdf>

- [19] OSVALDOVÁ, Miloslava. Vývoj spotřebitelských insolvenčí v České republice v roce 2010. Creditreform [online], 2011 [cit. 2011-04-22]. Dostupné z www : <http://web.creditreform.cz/cs/resources/pdf/20110503_TZ_vyvoj_insolvenci_04_201110738.pdf>

- [20] POPOLÁNÍK, Lukáš. Finanční krize – jak to začalo. Finance.cz [online], 2008 [cit. 2010-10-11]. Dostupné z www : <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/195113-financni-krize-jak-to-zacalo/>>

- [21] Systém časový řad ARAD. ČSÚ [online], 2011 [cit. 2011-02-015]. Dostupné z www : <http://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.STROM_DRILL?p_strid=A&p_lang=CS>

- [22] Unemployment. United States Department of Labor [online], 2011 [cit. 2010-06-07]. Dostupné z www : <<http://www.bls.gov/data/archived.htm>>

- [23] V USA již letos zkrachovalo 120 bank. ceskenoviny.cz [online], 2010 [cit. 2010-11-15]. Dostupné z www : <http://magazin.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/v-usa-jiz-letos-zkrachovalo-120-bank/406549&id_seznam=10910?id=474304&id_seznam=10910>

- [24] V USA skončily další čtyři banky, od počátku roku sedm. ceskenoviny.cz [online], 2011 [cit. 201-01-08]. Dostupné z www : <
http://magazin.ceskenoviny.cz/tema/zpravy/v-usa-jiz-letos-zkrachovalo-120-bank/406549&id_seznam=10910?id=585501&id_seznam=10910>
- [25] ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (1. díl). Euroekonom.cz [online], 2008 [cit. 2010-10-11]. Dostupné z www : <
http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>
- [26] ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl). Euroekonom.cz [online], 2008 [cit. 2010-10-11]. Dostupné z www : <
http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>
- [27] ZEMÁNEK, Josef. Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (3. díl). Euroekonom.cz [online], 2008 [cit. 2010-10-11]. Dostupné z www : <
http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky3>

Zákony:

- [1] Zákon č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku
- [2] Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)
- [3] Zákon č. 190/2004 Sb., o dluhopisech
- [4] Zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru

Seznam zkratek

ABS	asset backed securities
apod.	a podobně
atd.	a tak dále
CCB	Czech Credit Bureau
CDO	collateralized debt obligations
CDS	credit default swap
CZ	Czech Republic
č.	číslo
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
ČSOB	Československá obchodní banka
ČSÚ	Český statistický úřad
ECB	Evropská centrální banka
ESA 95	Evropský systém národních a regionálních účtů
EU	Evropská unie
EUR	Euro
Fannie Mae	Federal National Mortgage Association
FED	Federal Reserve Systém
Freddie Mac	Federal Home Loan Mortgage Corporation
HDP	hrubý domácí produkt
HU	Hungary
HZL	hypoteční zástavní listy
Kč.	koruna česká
mil.	milion
mld.	miliarda
např.	například
p.b.	procentní bod
PL	Poland
s.	strana
SK	Slovakia
st.	století
tzv.	tak zvaný
USA	United States of America

USD	americký dolar
V4	Visegrádská čtyřka

Prohlášení o využití výsledků diplomové práce

Prohlašuji, že

- jsem byla seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. – autorský zákon, zejména § 35 – užití díla v rámci občanských a náboženských obřadů, v rámci školních představení a užití díla školního a § 60 – školní dílo;
- beru na vědomí, že Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava (dále jen VŠB-TUO) má právo nevýdělečně, ke své vnitřní potřebě, diplomovou (bakalářskou) práci užít (§ 35 odst. 3);
- souhlasím s tím, že diplomová práce bude v elektronické podobě archivována v Ústřední knihovně VŠB-TUO a jeden výtisk bude uložen u vedoucího diplomové práce. Souhlasím s tím, že bibliografické údaje o diplomové práci budou zveřejněny v informačním systému VŠB-TUO;
- bylo sjednáno, že s VŠB-TUO, v případě zájmu z její strany, uzavřu licenční smlouvu s oprávněním užít dílo v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- bylo sjednáno, že užít své dílo, diplomovou práci, nebo poskytnout licenci k jejímu využití mohu jen se souhlasem VŠB-TUO, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly VŠB-TUO na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše).

V Ostravě dne

.....
jméno a příjmení studenta

Adresa trvalého pobytu studenta:

.....